

RAD.

Kratko i solidarno:

Mijat Stanić, NCS

Sindikavno organiziranje je prvenstveno solidarno organiziranje, a smisao solidarnosti nema granice. Ne smijemo zatvarati oči pred izbjeglicama jer ni naše izbjeglištvo nije od juče. Gdje god se dobro živi možemo sresti naše ljude koji su tamo tražili svoje pravo na bolji život.

Davor Rakić Kićo, EKN

U ovakvoj situaciji nužno je da svatko tko može pomoći na bilo koji način to i učini. Pri tome mislim i na pojedince i na institucije. Svi smo svjesni činjenice da svima kojima je to potrebno ne možemo pomoći, ali nam to ne smije biti izlika da nikome ne pomognemo. Moje je osobno mišljenje da oni koji i žele i mogu pomoći ne bi trebali biti opstruirani od bilo koga u tim svojim nastojanjima.

Željko Stipić, Preporod

Nema dvojbe da ljudima treba pomoći! I to ne samo iz često ponavljano razloga - i nama su drugi pomagali - ne treba ti nitko pružiti pomoć da bio je zauzvrat dao. Ovo je ispit za sve nas, na svim nivoima, od pojedinaca do njihovih organizacija pa sve do cijelog sustava.



TEMAT: Turizam i ljetne migracije

Dubrovnik, biser Jadrana

“U zadnjih sedam-osam godina došlo je do drastičnog pada cijene rada. Plaće su se srozale na smiješne cifre. Jednom je u susjednoj pizzeriji radio momak, od ujutro do ponoći – jedini zaposlen u kuhinji. U našoj pizzeriji s jednakim brojem stolova je radilo troje glavnih i četiri pomoćna, ubijali smo se. Naše plaće iznose 13-14 tisuća kuna. On je radio za pet.”

Iz utrobe broda:

“Sobarica sam na brodovima Jadrolinije, volim svoj posao, ali ne volim vidjeti nepravde koje on nosi sa sobom. Činjenica je da je pomorstvo muški svijet, a žene su u njemu još na marginama”

Split: Sunce, more, apartmani: pljačka, nužda ili đir?

„Da ne moram, nikad ne bih iznajmljivao svoj stan. Nema toga što bi zamijenilo onaj mir kad sjednem na balkon popodne i samo gledam u pučinu i brodove“

SINDIKALNE NOVOSTI: RAD I TURIZAM

Ivan Blažević

Položaj radnika/ica u turizmu



Foto: Marko Ercegović

Čim spomenemo turizam odmah svi od nas, turističkih radnika i radnica, očekuju da spasimo hrvatsko gospodarstvo. U stvarnosti, turizam je radno intenzivna djelatnost gdje je u kratkom vremenu, odnosno tijekom sezone, opseg poslova dva do tri puta veći nego u ostalim mjesecima. Pritom poslodavci često smanjuju broj sezonskih zaposlenika da smanje trošak, što stvara veliki pritisak na preostale sezonske radnike, ali i na stalno zaposlene u turizmu, zbog povećanja obujma poslova i kontinuiranog prekovremenog rada. Važno je istaknuti kako većinu turističkih radnika čine žene, jedna od ugroženijih skupina na tržištu rada. U turizmu, one se zapošljavaju većinom na radna mjesta koja spadaju u niži dio tarifnih stavova – čistačice, sobarice, konobarice, kuharice – ali za koja je potreban izuzetan trud i težak rad.

Sindikalno organiziranje u turizmu

U svim većim hotelskim poduzećima u Hrvatskoj radnici su sindikalno organizirani i uz svoje sindikalne predstavnike lakše mogu ostvariti određena prava, kako materijalna, tako i nematerijalna. Postoji granski kolektivni ugovor za ugostiteljstvo, ali i za putničke agencije, čiji je jedan od socijalnih partnera i STUH (Sindikata turizma i usluga Hrvatske). Zbog postojanja ovih kolektivnih ugovora prava radnika kod većih poslodavaca u turizmu barem su donekle regulirana. Također, od 22. travnja 2015. godine Kolektivni ugovor ugostiteljstva proširio se na sve poslodavce i radnike u Republici Hrvatskoj u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane. Veći problem nastaje kod manjih privatnih ugostiteljskih objekata, gdje je zaposlen mali broj radnika. Tamo se javlja problem učlanjivanja tih radnika u sindikat, iako bi im sindikalna organiziranost pomogla da se zaštite i da se izbere za bolje radne uvjete, poput radnika u velikim firmama. Kako bi se potaknulo sindikalno organiziranje radnika u ovoj vrsti objekata, osim podizanja svijesti samih radnika, potrebno je mijenjati i pristup sindikata, s obzirom na to da radnici u malim objektima čine sve veći dio radne snage koja je sindikalno neorganizirana.

Fer hoteli

Fer hoteli Hrvatska jest inicijativa Sindikata turizma i usluga Hrvatske, odnosno članova STUH-a zaposlenih u hotelima diljem Hrvatske, kojom se promoviraju oni hoteli u kojima su sindikalni predstavnici s poslodavcima sklopili kolektivne ugovore, u kojima se kolektivni ugovori i radnička prava poštuju, a između predstavnika sindikata i poslodavaca postoji dobar socijalni dijalog. Cilj ove inicijative jest promoviranje kvalitetnog poslovanja hotelske industrije u Hrvatskoj, na obostranu korist kako radnika, tako i poslodavaca, sa željom da se inicijativi priključi što veći broj hotela. Trenutačno, prema internetskoj stranici Inicijative, status Fer hotela ima petnaestak hotela u Hrvatskoj ●

Prvi red do mora...

didu je po negdi šesti put reka: ipak mi se čini da je onaj turčin momak od one s diteton. česi nam naime moraju predat dokumenta pomoću kojih ih prijavimo u turistički i koje onda diđe drži u sebe dok ne odu, valjda da ne pobignu a da ne plate i zato da im možemo proučavat prezimena i nagadati u kojim su odnosima. imamo tu tri generacije jedne obitelji i jednog misterioznog turčina, koji je, usput, jako zgodan. rekla sam didi kako ne mora govorit ipak ako ustanovljuje istu stvar po peti put i kako mi je turčin zgodan pa sam se ponadala da je zaključija da ipak nisu skupa nego je on prijatelj njenog brata. diđe je reka: je, zgodan je, al nije ni ona loša, smatrajući to valjda još jednim argumentom u prilog tome da bi mogli bit par, al ja sam rekla: al nije bolja od mene. diđe je reka: nije, normalno da nije! di će ona bit zgodnija od tebe! naravno da si ti lipša od nje! svejedno jel me sprda, s obzirom da to radi tolko dobro da ne kužim tu nijansu, il me jako vješto laže, il to zapravo misli, neću se zamarat još i time jel diđe mislija kompliment ozbiljno il ne, kad to već moram mislit o skoro svim ostalim muškima na svitu.

Rusulica

Igor Lasić

Što će nama šoferima kuća?

Domaći vozači autobusa zbog malih plaća, loših uvjeta rada i radne opterećenosti se sve češće odlučuju na trajniji put u sjevernije i zapadnije zemlje Europe

AKTUALAC: PROMET

Autobusima iz Hrvatske prema Njemačkoj, Skandinaviji i ostatku sjeverozapada Europe u posljednje vrijeme sve više putuju i vozači autobusa. Nismo se zabunili, uistinu je tako; ne mislimo pritom na vozače zaposlene na tim linijama, nego na one koji su makar za tu priliku postali doslovno samo putnici.

A odlaze zapravo na rad u spomenute zemlje, gdje će – opet u svojstvu vozača, jasno – preuzeti tamošnje međugradске i druge ture. Riječ je radnoj seobi ozbiljnih proporcija, budući da se procjenjuje kako je samo od ulaska Hrvatske u Europsku uniju oko dvije tisuće vozača autobusa napustilo RH. Štoviše, procjene kazuju da će ih još toliko otići u najskorije vrijeme, dakle ove i iduće godine. Prilika je to da razmotrimo njihov radnički položaj u Hrvatskoj i zasad očito im neizbježnu gastarbajtersku sudbinu. Naravno, šoferima autobusa nije u bitnome ni bolje niti gore negoli njihovim kolegama za upravljačem kamiona ili recimo taksija Cammeo. Jedni i drugi voze prekovremeno i često trpe unutarnji nadzor – krute posrednike s vlasnicima poduzeća koji svoja zakonska opterećenja prenose na ionako prenapregnute radnike. Jedni i drugi imaju niske i neregulirane nadnice zbog kojih se u slučaju problema sa zdravljem jedva usuđuju otvarati bolovanja, s obzirom na slabu prihodovnu osnovu i mizernu naknadu.

Manipulacije tahografom

Plaće im se tako nerijetko sastoje od minimalca i dnevnica koje čine glavninu dohotka. To ujedno podrazumijeva stalnu utrku za dodatnim kilometražama. Autobusi na manje vidljivim linijama ili charterima sve su stariji i sve manje održavani. Prošlih turističkih sezona, kad je interes šire javnosti neko vrijeme bio fokusiran na ovaj sektor, a zbog nekoliko autobusnih nesreća u kraćem razdoblju, moglo se čuti podosta o strašnom vozačkom umoru. Onaj tko je ikad vozio pospan, barem na nekoj lokalnoj relaciji, dobro je osjetio iskušenja borbe s neumoljivim snom. A sad još zamislimo kako to izgleda vozaču koji preuzima brigu nad više desetaka putnika iza svojih leđa, dok ga uporna besparica tjera na još jednu smjenu. U to ljetno doba procurio je bio u medije i podatak da vlasnici autobusa i kamiona ponekad rado zadržavaju stare modele vozila u prometu. Naravno, jer tako lakše manipuliraju zapisom tahografa pred policijom. Tahograf je onaj uređaj pokraj volana, ispod kilometar-sata, gdje su vozači dužni umetnuti kružni papirni obrazac koji će zabilježiti grafički trag promjena brzine vožnje. Stari tahografi su analogni,



Foto: Katerina Duda

dok su novi digitalni i daleko ih je teže podešavati prema želji.

Činjenice o stvarnom trajanju rada izigravaju se na više razina – izravnim kršenjem Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prijevozu. Kao što nam je posvjedočio Siniša Miličić iz Regionalnog industrijskog sindikata u Varaždinu, prisutnog i u prijevoznikom sektoru, poslodavci u najvećem broju pod radno vrijeme vozača priznaju samo vrijeme provedeno u vožnji. A novost u zakonu je i povećanje redovnog radnog vremena s 40 na 48 sati tjedno – samo za vozače, između svih radnika u Hrvatskoj.

Sindikalna organiziranost nije posljednjih godina puno koristila vozačima. Novi privatni prijevoznici koji su preuzeli primat u biznisu nisu se mnogo obazirali na upozorenja. Kao što će u jednoj izjavi ustvrditi Miljenko Gočin, predsjednik Sindikata hrvatskog vozača, dugo vremena gotovo da nije postojala niti imitacija socijalnog dijaloga. Koji doduše i sam predstavlja tek imitaciju političke ravnopravnosti među klasama, no to je ipak nešto šira priča.

Kôd 95

Vratimo se mi još malo za volan, onakav jedan veliki, dakle u neposrednu šofersku perspektivu. Gočin tvrdi kako su vozači u Hrvatskoj zbog loših radnih uvjeta jedva čekali da Njemačka ukine kvotu za njihovu struku. Nastavku događaja kumovao je još jedan faktor: Njemačka se danas okreće k autobusnom prometu, dok je ranije njezina unutarnja i vanjska povezanost ovisila o visokorazvijenoj željezničkoj mreži. To će u nizu izjava u hrvatskim medijima potvrditi i sami vozački radnici. Kad je riječ o Njemačkoj, tamo zarađuju otprilike trostruko više nego u Hrvatskoj, uz bolju zaštitu drugih radnih prava. Ipak, ono što je svima veliki minus jest udaljenost

od obitelji, konstantna razdvojenost koju na duži rok ne kompenzira ni veća plaća. No prijevozničko tržište sjeverozapada i dalje traži radnike; jesenas je primjerice razglašeno da Njemačka traži 1 600 vozača autobusa. Hrvatski vozači lako dobivaju tzv. kôd 95 – potvrdu da mogu raditi taj posao u Europskoj uniji.

Njihov masovan odlazak Mario Crnković, predsjednik Ceha prijevoznika u Hrvatskoj obrtničkoj komori, pripisuje općoj socijalnoj i radnoj nesigurnosti u Hrvatskoj. Ipak, on propušta spomenuti odgovornost privatnih vlasnika prijevozničkih poduzeća za takvo loše stanje. Vlasnici i direktori tvrtki Brioni Pula i Ricardo tako su nedavno ustvrdili da javni obrazovni sistem ne prati tržište rada i da će nam zato ponestati kvalificiranih vozača. Jedan od njih čak je kritizirao i radnike koji se ne žele prekvalificirati. U tom trenutku još im nije bilo palo na pamet, ili nisu željeli priznati, da bi se obrazovno trebala angažirati i sama ta poduzeća, kad je posrijedi instant-služaj poput ovog, jer državni sistem ne može funkcionirati u naglim zaokretima koje diktiraju neizvjesna i privremena kretanja na tržištu.

Pobjeda autobsno-kamionskog lobija

S druge strane, Hrvatski zavod za zapošljavanje potvrdio je sufinanciranje prekvalificiranja za pojedina zanimanja. Na koncu su, nemajući izbora, neki prijevoznici – npr. Presečki – počeli ulagati dio profita u edukaciju novih vozača. To će donekle ublažiti šok na domaćem tržištu rada, dok sindikalisti čak sugeriraju prijevoznicima da osiguraju višak radne snage i tehničkih resursa te ugrabe poziciju na širem teritoriju EU-a. Kako u prijevozu roba, tako i putnika. Uostalom, sve je nekoć i bilo krenulo zalaganjem autobusnih i kamionskih prijevoznika, manjih privatnih poduzetnika, u osvajanju domaćeg prometa. Državne željeznice mačehinski su

U Njemačkoj vozači zarađuju otprilike trostruko više nego u Hrvatskoj, uz bolju zaštitu drugih radnih prava. Ipak, ono što je svima veliki minus jest udaljenost od obitelji, konstantna razdvojenost koju na duži rok ne kompenzira ni veća plaća.

prepuštene stagnaciji, što je do danas na snazi. Sve žilaviji autobusni i kamionski lobi uzurpirao je političke centre odlučivanja, uz razbojničku privatizaciju starih, velikih poduzeća kao što je Croatia bus.

Taj odnos ogleda se i u zloupotrebi javne infrastrukture. Jednom kad su izgrađene autoceste koje se naplaćuju, kamionski prijevoznici nisu prešli na njih nego su u većini nastavili koristiti magistrale, ostajući njihov glavni korisnik. Ali riječ je o tonažama koje izrazito troše asfalt, dok cijenu za to plaća država, odnosno zajednica. Zaključno, odljev šoferske radne snage iz Hrvatske čini se zasad ipak neizbježnim. EU će navodno do 2020. godine trebati još oko milijun novih profesionalnih vozača. Paralelno se već nagada da će u Hrvatsku dolaziti vozači iz država izvan EU-a, poput Srbije, Bosne i Hercegovine, Albanije. Budući da će oni vjerojatno pristajati na još lošije uvjete, to znači neku vrstu odustajanja od viših radnih prava vozača u Hrvatskoj. Premda bi sigurno bilo bolje da se za njih izborimo ovdje, nego da ih tražimo po dalekim cestama europskog sjeverozapada ●

De se kupaš? Niđe!

Ubrzan turistički razvoj koji je zahvatio Dubrovnik posljednjih godina stvorio je potrebu za novom radnom snagom koja će popuniti sezonu od travnja i svibnja do najkasnije studenog. Većina tih radnika i radnica tijekom pola godine postaju privremeni stanovnici Grada, ali ne i njegovi građani u punom smislu riječi

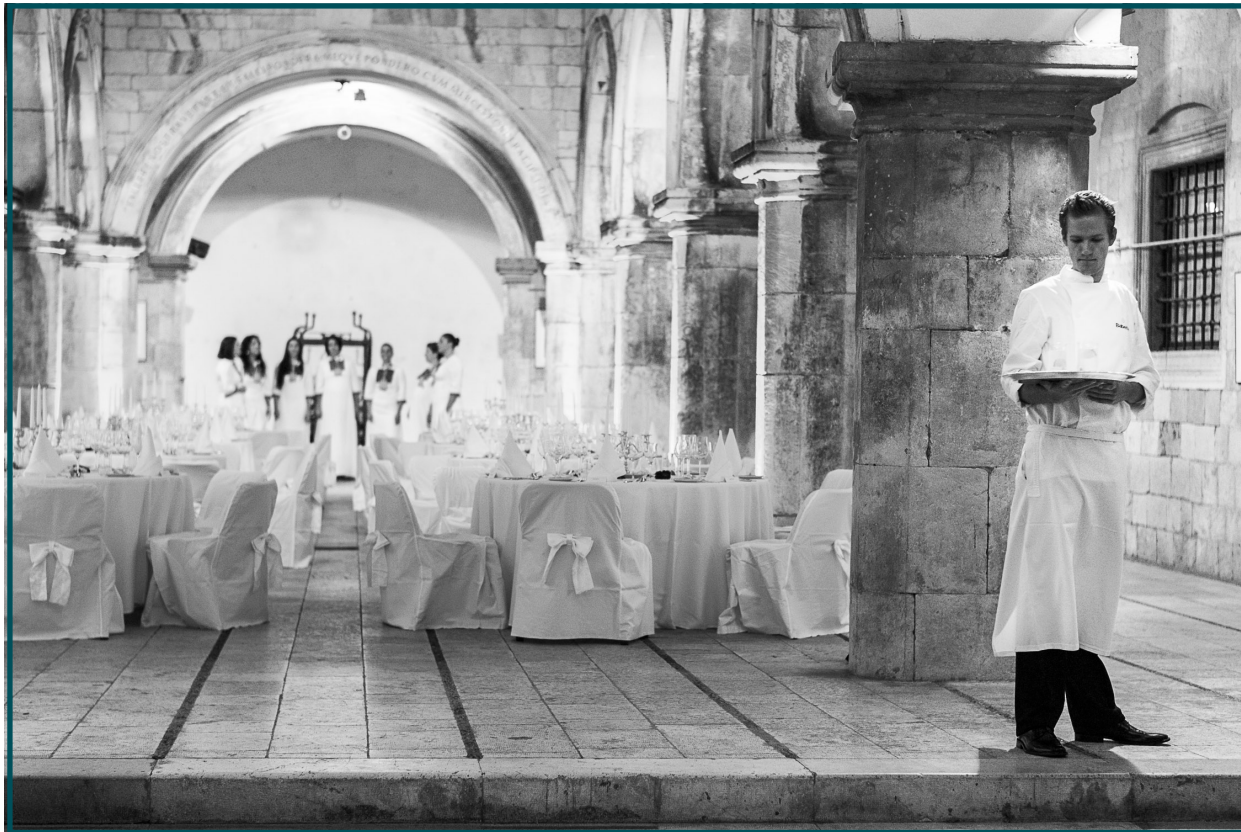


Foto: Marko Ercegović

Autobus koji spaja Dubrovnik s Bosnom i Slavonijom redovito je pun. Putnici gledaju kroz prozor u zalazak sunca dok se penjemo iznad Mokošice ili pak povlače prstima po mobilnim aparatima i javljaju svojim da su krenuli doma. Ovdje u isto vrijeme završava i započinje naša priča o sezonskim radnicima koji od ranog proljeća do kasne jeseni nadopunjuju radnu snagu Dubrovnika. Slobodne dane, ako ih uopće imaju, koriste za kratak boravak kod kuće.

Dojam o sastavu dubrovačke turističke radne snage stekli smo već ranije čekajući bevandu, naručujući kroasan u pekari ili kupujući cigarete. S nekima smo razgovarali, ali malo tko želi dati izjavu pa makar i anonimno. Redovito nas dočeka za ovaj dio Hrvatske, kao što se znaju šaliti sami Dubrovčani, neuobičajena ljubaznost, a i naglasak koji ne odgovara specifičnoj lokalnoj štokavštini. Čini se da poslove iz područja ugostiteljskih i drugih djelatnosti koji proizlaze iz potreba turizma (trgovina, animatorski poslovi, čišćenje i sl.) masovno obavljaju sezonski radnici koji dolaze izvan Dubrovnika i šire okolice. Taj dojam možemo potkrijepiti podacima službenih tijela: područni ured Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u Dubrovniku evidentira značajan porast “sezonaca” od 2010. naovamo te nagli skok 2014. godine, od čak 22% u odnosu na prethodnu godinu. Iako je riječ o podacima koji obuhvaćaju cijelu Dubrovačko-neretvansku županiju, očito je da se porast temelji na dinamici najvećeg turističkog središta, ne samo u županiji nego i u državi – grada Dubrovnika. Podaci iz 2013. govore da se u Dubrovniku ostvarilo čak 62% noćenja cijele županije, a ako tome dodamo više od 700 uplovljavanja brodova na kružnim putovanjima s više od milijun putnika, stječe mo potpunu sliku o razmjerima turističkog buma, a samim tim i potrebama za novom radnom snagom na krajnjem jugu Hrvatske.

situaciji nastojalo doskočiti i da su sindikati s Ministarstvom rada uspjeli isposlovati mjere kojima se trebalo suzbiti takvu radnu nesigurnost. Mjera Ministarstva rada nazvana “stalni sezonac” trebala je služiti osiguravanju cjelogodišnjeg plaćanja mirovinskog i zdravstvenog sezonskim radnicima kroz subvencije HZZ-a. Međutim, kako Lujčić ističe, “mjera nije zaživjela u praksi” dijelom i zbog toga što su “poslodavci najsretniji kad radnicima istekne ugovor pa nemaju više obaveza prema njima, a ako im budu opet trebali – opet će ih zaposliti”. Kao bitnu karakteristiku sezonskog rada u Dubrovniku Lujčić i Prkoča podvlače razlike između prava i uvjeta rada sezonaca u hotelima s jakom sindikalnom organizacijom i malih firmi u kojima radnici ovise o

sukobe i podmetanja: “Gledaju na gazdu kao svetinju pa misle da će sebi nabiti neke poene preko tuđih leđa, time što će gazdi reći da je ovaj pojeo ili išao pušiti. Na kraju ovome otkaz, a njemu ista plaća.” Naš sugovornik vidno je rezigniran kada su u pitanju kolektivne akcije ili sindikalno organiziranje u manjim ugostiteljskim objektima, s čime se slažu Prkoča i Lujčić. Ipak, sindikalisti tvrde da postoje mogućnosti sindikalnog organiziranja i u takvim objektima, kroz tzv. tajno članstvo, a u susret sezoncima išlo se i sniženim tarifama sindikalnih članarina. Unatoč tome, činjenica je da u manjim ugostiteljskim objektima, jednako kao i u trgovinama, nema masovnije sindikalne organizacije, što predstavlja izazov na koji sindikati

Prema podacima HZZ-a, 37% sezonske radne snage u Dubrovniku čine radnici iz drugih dijelova Hrvatske, a najviše iz Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije

moraju što hitnije odgovoriti.

Mehanizmi kontrole i prisile na radnom mjestu, što uključuje i nadzor kamerom, nedostatak sindikalnog organiziranja, strah od gubitka ionako kratkotrajnog posla i jedinog izvora prihoda, dovoljni su razlozi za obeshabrenost naših sugovornika. Stanje u turističkom sektoru, čija analiza često zastaje na vratima gdje piše “Isključivo za osoblje restorana”, vjerojatno je i gore nego što mislimo. Ovakve i slične priče koje smo čuli vape za određenim promjenama u sferi inspekcije rada i zakonskoj regulativi, ali i alternativnim oblicima radničkog organiziranja. Kako su svi lijepo primijetili - najgore stanje s poštivanjem radničkih prava je upravo u manjim ugostiteljskim objektima koji traže drugačiji pristup radničkom organiziranju. Upravo onakav kakav sindikalist Prkoča smatra svojevrsnom utopijom, a što će u bliskoj budućnosti sindikate natjerati da idu “od betule do betule” (od krčme do krčme) da bi gradili članstvo i kolektivnu akciju.

Worker’s Landing

Jedna od takvih betula, odnosno u ovom slučaju - obrta, bavi se “organiziranjem turističkih ruta” po različitim destinacijama. Križište dubrovačkog ljetnog kaosa – Pile – najbolje pokazuje tu dimenziju dubrovačke turističke ponude. Za pločama gdje su detaljno opisane turističke rute i njihove zanimljivosti (od Mostara preko Kotora do Sedam kraljevstava iz popularnog serijala Igra prijestolja) stoje većinom mladi ljudi koji nastoje prodati iste ili slične aranžmane. Jedna od takvih

“U zadnjih sedam - osam godina došlo je do drastičnog pada cijene rada. Plaće su se srozale na smiješne cifre. Jednom je u susjednoj pizzeriji radio momak, od ujutro do ponoći – jedini zaposlen u kuhinji. U našoj pizzeriji s jednakim brojem stolova je radilo troje glavnih i četiri pomoćna, ubijali smo se. Naše plaće iznose 13-14 tisuća kuna. On je radio za pet.”

hiru šefa, odnosno “lokalnih šerifa i mangupa”, kako ih naziva Prkoča.

Od betule do betule

Naš sugovornik, koji je htio ostati anonimn, sezonski je radnik koji je u svom radnom vijeku radio u hotelima, lancima restorana i u manjim ugostiteljskim objektima, te potvrđuje stav sindikalista, kao i činjenicu da se radnička prava u ugostiteljskom sektoru masovno krše: “Prekovremene sate sam u svojih trinaest godina dobio u jednom objektu u kojem sam radio i koji je stvarno poslova po zakonu, zato što je velika firma pa si ne želi dopuštati takve probleme.” Odgovornost pritom stavlja na poslodavce, koji se često žale na vlastitu zaradu i trošak pa onda krše mnoge propise: “Kad slušaš njihove priče, to su priče da ti dođe da mu daš dio svoje plaće eto da on može preživjeti. Zadnji put u restoranu smo imali govor, on je uru vremena kukao. Čovjek koji ima tri restorana, a svaki zaradi po 30-40 tisuća kuna dnevno.” Takvi su objekti ujedno i oni u kojima se najčešće bilježi nepoštivanje granskog kolektivnog ugovora – kojima su obvezani svi poslodavci u sektoru, neovisno o sindikalnoj organiziranosti unutar firme – i u kojima dolazi do velikog snižavanja cijene rada. Klasične slučajeve tzv. dumpinga, koje redovito prati sve veće radno opterećenje, prepoznaje i naš sugovornik: “U zadnjih sedam-osam godina došlo je do drastičnog pada cijene rada. Plaće su se srozale na smiješne cifre. Jednom je u susjednoj pizzeriji radio momak, od ujutro do ponoći – jedini zaposlen u kuhinji. U našoj pizzeriji s jednakim brojem stolova je radilo troje glavnih i četiri pomoćna, ubijali smo se. Naše plaće iznose 13-14 tisuća kuna. On je radio za pet.” Pritom, zbog karaktera sezonalnog posla i egzistencijalnog pritiska radnici “dopuštaju da ih se gazi i pristaju da rade za te plaće”, a sve navedeno često prate nezdrava atmosfera na radnom mjestu i konkurencija među radnicima, koja tjera na



Foto: Marko Ercegović

ponuda je i mogućnost izleta kajacima po moru, na čemu je radio naš četvrti sugovornik. On također ostaje anonimn, ali nam kaže da ga možemo zvati Pikac – nadimak koji su mu dale njegove kolege s posla. O svojim iskustvima rada u Dubrovniku ne govori s velikom sjetom, štoviše, ističe da je radio u gotovo robovskim uvjetima: “Rijetko kada bi se koji problem riješio bez urlanja. Cijelo vrijeme je kontrolirao gdje smo i što radimo. Za radnog vremena i u slobodno vrijeme. Jednostavno nije dozvoljavao da se stvori odnos povjerenja između njega i nas vodiča. Ništa nije bilo dovoljno dobro obavljeno.” Prisijeća se jedne situacije u kojoj je morao voditi izlet u zahtjevnim vremenskim uvjetima, što je turiste dovelo u ugrozu: “Najviše se radila kajak tura oko Lokruma. Ture bi se odgađale u slučajevima nepovoljnih vremenskih prilika. No poslodavac je znao i po olujnom jugu ipak odraditi turu kako ne bi morao vraćati pologe. Valovi su znali biti visoki i do dva metra. Kada bi turisti vidjeli da se tura ne odgađa, oni bi odustali i time izgubili polog. Jednom turisti nisu odustali, šef je tada preuzeo vođenje ture. Jugo je naravno odguralo kajake okolo po obali pa smo morali skupljati ljude i kajake kako smo znali i umjeli.” Pikčev radni dan znao je trajati i do 20 sati, bez plaćanja prekovremenih, a rad je često uključivao i obavljanje poslova koji se nisu ticali njegovih radnih obaveza i kompetencija. Za kraj ga pitamo, kako je u tom periodu dok je radio u

“Rijetko kada bi se koji problem riješio bez urlanja. Cijelo vrijeme je kontrolirao gdje smo i što radimo. Za radnog vremena i u slobodno vrijeme.”

Dubrovniku doživio grad: “Nisam imao slobodnog vremena za to. Recimo da sam unutar tih 36 dana što sam radio svega dva do tri puta popio kavu u ugostiteljskom objektu.”, ali ostaje jedna pozitivna stvar, a to je zajedništvo s radnim kolegama koji ističe: “Nemam nikakve zamjerke na svoje kolege s posla, zajedno smo se nekako borili protiv šefa koji nas je gazio.”

Radnici, pogotovo ako je riječ o manjim firmama s istaknutim autoritetom, nemaju priliku doživjeti nijedan aspekt turistički prenapućenog “bisera Jadrana” i njegove razvikane kulturne ponude, pa čak ni doći do plaža, koje su nemalo puta zatvorene jer su dio hotelskih kompleksa. Za onu nekolicinu gradskih plaža znaju samo lokalci koji vas često znaju upitati “De se kupaš?”. Nažalost, sezonski radnici u većini slučajeva na to pitanje ne znaju odgovoriti ●

Mašenjka Bačić i Vedrana Bibić

Sunce, more, apartmani: pljačka, nužda ili đir?

Split: Od industrijskog centra do post-industrijskog središta s novim ritmom života

(G)RAD: SPLIT

Pisati o socioekonomskoj situaciji u Splitu, a izbjeći opetovane nekrologe rasprodanim, srušenim i privatiziranim pogonima izuzetno je teško. Analizirati “najluđi grad na svitu” bez da se uzme u obzir ranu faze deindustrijalizacije i sve ono što se potom događalo podno Marjana dakako nije moguće. Ipak, u ovom smo tekstu odlučile promijeniti fokus i sagledati splitsko ljeto iz druge perspektive.

Šećući Splitom, prolazeći pokraj bivše Jugoplastike, Uzora, Dalme, Pomgrada, Ilove, sa zidova viri mnoštvo istih znakova – plava ploča i zlatne zvjezdice koje označavaju da upravo u tom “portunu” netko iznajmljuje apartman. Što se više približavamo Palači, broj zvjezdica raste. Tako smo ušle u domove Splićana i Splićanki koji iznajmljuju svoje stanove u ljetnim mjesecima, istih onih Splićana i njihove djece koji su jednom davno zarađivali plaću i tijekom zimskih mjeseci. Iznajmljivanje vlastitog životnog prostora u sezoni u manjim je primorskim mjestima “način života” već desetljećima, ali kako je Split doživio pravi turistički boom tek posljednjih nekoliko godina, tako je ovaj način zarade postao sve popularniji i u drugom najvećem gradu u državi.

Ultra-turistički

Potkraj 2014. godine u Splitu je bilo registrirano 12.200 kreveta za smještaj turista u privatnom sektoru, a u travnju ove godine zabilježeno ih je 13.600, kako je početkom sezone izvijestila Alijana Vukšić, ravnateljica Turističke zajednice Splita. Stvarna je brojka zasigurno veća jer službeni podaci ne uključuju nelegalne iznajmljivače pa točan broj kreveta za iznajmljivanje, kao i broj ljudi koji napušta svoje domove ljeti da bi ugostili strance, nije moguće precizno utvrditi. Ovaj potez, kojeg se mnogi sugrađani zgražaju, ne treba čuditi ako se uzme u obzir da je riječ o jedinoj rastućoj grani privrede u županiji s najvećim brojem nezaposlenog radno sposobnog stanovništva.

Garaže koje se iznajmljuju kao sobe, neljubazni domaćini koji se sunčaju na plaži čekajući da im gosti daju eure, pohlepni iznajmljivači koji “deru” mlade partijanere željne zabave na Ultri tek su dio postojeće slike “lijenog Dalmatinca i lake zarade”. Vjerojatno najbezobrazniji i najsratomniji takav medijski prikaz bio je tekst u lokalnom listu uoči festivala Ultre o prevelikom broju smještajnih kapaciteta zbog kojeg se sobe mogu naći i za deset eura, kojem je očiti cilj bio zastrašivanje iznajmljivača kako bi smanjili svoje cijene. Da cijene nisu “astronomske” za vrijeme Ultre, kao što to jesu cijene ulaznica i pića za taj festival, već da su



Prvi red do mora...

<p>kod mene je trenutno mislav, turist u tranzitu. kad sam išla po njega na autobusni, vidila sam nešto fantastično. u trenutku kad je autobus počeo ulazit na peron, dvadesetak se osoba s ogromnim žarom (ko muve na govno) zatrčalo pred njega, ko da im je cilj ubit se, i u zadnjem času umaklo, našavši se pred vratima busa točno u trenutku kad je vozač otvorao vrata. svi su u rukama imali komad karte (=papira) s natpisom <i>zimmer sobe rooms camere</i>.</p>
Rusulica

uobičajeno povišene kao i u svakom gradu gdje se odvija neki za turiste atraktivan događaj, potvrdili su nam i naši sugovornici, iznajmljivači s kojima smo razgovarali o tome zašto su se odlučili baviti ovim poslom, na koje poteškoće nailaze, uspiju li zakrpati rupe u kućnom proračunu i kako se osjećaju kada napuštaju svoje domove tijekom sezone.

Iznajmljivanjem do dodatnog prihoda

“Iznajmljivanje stana u kojem živim preko zime dodatni je izvor prihoda mojoj obitelji i meni”, govori nam tridesetjednogodišnja Ana, koja već drugu godinu za redom ljeti sa suprugom seli kod roditelja. Stan u kojem živi nalazi se u širem centru Splita, a u njega se sa suprugom doselila prije dvije godine nakon što ga je njena majka naslijedila od preminule tete.

Pošto je roditeljima trebao novac, a njen suprug nije radio nakon što je dobio otkaz u splitskom škveru, odlučili su preko ljeta iznajmiti stan te podijeliti dobit. “Prvu sezonu otišla sam u početku živjeti kod suprugovih roditelja, a nakon što je on otišao sezonski raditi na Hvar vratila sam se kod svojih roditelja koji žive sami”, priča ova ekonomistica zaposlena u agenciji koja se bavi prodajom i iznajmljivanjem brodova. Preseljenje joj, kako

nastavlja. Na upit da li joj je bilo “tlaka” seliti se kod svekra i svekrve, kaže da nije. Imaju velik stan, ona i suprug imaju svoj “komod”, a kuhanje ručka i ostali kućanski poslovi preko ljeta su izbačeni s njenog popisa obaveza. “Najveća gnjavaža je bila prikupiti potrebne dozvole za iznajmljivanje, ali jednom kad smo to riješili, dalje je sve manji problem”, kaže Ana i dodaje kako misli da je učinila dobar potez jer ove godine ima još i više turista nego prošle. Kraj je kolovoza, sezona polako jenjava, a na kraju razgovora Ana ipak priznaje kako jedva čeka vratiti se doma, životu koji živi onih sedam mjeseci kada Split ne zarađuje od turizma.

Turizam kao jedina opcija

Druga sugovornica, koja je htjela ostati anonimna, tridesetogodišnjakinja je s visokom stručnom spremom iz područja umjetnosti. Nakon odrađenog stručnog osposobljavanja nije mogla naći stalan posao pa radi honorarno i živi s roditeljima i bratom u obiteljskoj kući u Splitu. “Roditelji i brat su trenutno također nezaposleni. Ostali smo bez posla i prihoda, s tek dovoljno uštedevine za minimalno preuređenje dijela kuće za iznajmljivanje. Kuća je na atraktivnoj lokaciji pa smo se, kao i mnogi u susjedstvu, okrenuli turizmu.”

Ova obitelj tijekom sezone iznajmljuje prizemlje i drugi kat kuće već četiri godine. Svi članovi sudjeluju u poslovima vezanim uz iznajmljivanje. “Ja i mama čistimo, peremo i glačamo, brat i otac dočekuju goste, stoje im na raspolaganju za sva pitanja i zahtjeve i po potrebi ih razvoze. Do gostiju dolazimo preko agencije i sami, radimo isključivo legalno jer ne želimo prouzročiti nikakve probleme ni sebi ni gostima.”

Kada smo je upitali kako im izgleda život tijekom ljetnih mjeseci, naša je sugovornica pojasnila da roditelji u sezoni isele iz studio apartmana u kojem borave ostatak godine: “U sezoni svi stanujemo na jednom katu i spavamo u dvjema prostorijama, dijelom i na pomoćnim ležajevima. Na našem katu kuće još uvijek nismo uspjeli ugraditi klima-uređaj pa se snalazimo s ventilatorima.”

Kako ovoj obitelji iznajmljivanje ne stvara dodatan prihod, već je trenutno jedini izvor zarade, zanimalo nas je može li se, prema uvriježenom mišljenju, od iznajmljivanja živjeti. “Najveća poteškoća je što još uvijek zarada nije dovoljna za preživjeti zimu – iznajmljivanje je dobar dodatan izvor prihoda, ali ne može biti jedini. U obiteljskom iznajmljivanju nema neke velike zarade. Ako želite gostima pružiti maksimalnu udobnost i standard propisan brojem zvjezdica, tj. kategorizacijom koju imate, jako su veliki troškovi i davanja.”

Nakon dugog toplog ljeta dolazi još duža splitska zima (a mediteranske zime nikako ne treba podcjenjivati) u kojoj će ova obitelj krpati kraj s krajem, svjesna da će u Splitu teško pronaći posao koji će im pružiti financijsku i socijalnu sigurnost.

Od stana do apartmana

“Da ne moram, nikad ne bih iznajmljivao svoj stan. Nema toga što bi zamijenilo onaj mir kad sjednem na balkon popodne i samo gledam u pučinu i brodove”, priča nam danas nezaposleni

“Roditelji i brat su trenutno također nezaposleni. Ostali smo bez posla i prihoda, s tek dovoljno uštedevine za minimalno preuređenje dijela kuće za iznajmljivanje.”

nastavlja. Na upit da li joj je bilo “tlaka” seliti se kod svekra i svekrve, kaže da nije. Imaju velik stan, ona i suprug imaju svoj “komod”, a kuhanje ručka i ostali kućanski poslovi preko ljeta su izbačeni s njenog popisa obaveza. “Najveća gnjavaža je bila prikupiti potrebne dozvole za iznajmljivanje, ali jednom kad smo to riješili, dalje je sve manji problem”, kaže Ana i dodaje kako misli da je učinila dobar potez jer ove godine ima još i više turista nego prošle. Kraj je kolovoza, sezona polako jenjava, a na kraju razgovora Ana ipak priznaje kako jedva čeka vratiti se doma, životu koji živi onih sedam mjeseci kada Split ne zarađuje od turizma.

Turizam kao jedina opcija

Druga sugovornica, koja je htjela ostati anonimna, tridesetogodišnjakinja je s visokom stručnom spremom iz područja umjetnosti. Nakon odrađenog stručnog osposobljavanja nije mogla naći stalan posao pa radi honorarno i živi s roditeljima i bratom u obiteljskoj kući u Splitu. “Roditelji i brat su trenutno također nezaposleni. Ostali smo bez posla i prihoda, s tek dovoljno uštedevine za minimalno preuređenje dijela kuće za iznajmljivanje. Kuća je na atraktivnoj lokaciji pa smo se, kao i mnogi u susjedstvu, okrenuli turizmu.”

Ova obitelj tijekom sezone iznajmljuje prizemlje i drugi kat kuće već četiri godine. Svi članovi sudjeluju u poslovima vezanim uz iznajmljivanje. “Ja i mama čistimo, peremo i glačamo, brat i otac dočekuju goste, stoje im na raspolaganju za sva pitanja i zahtjeve i po potrebi ih razvoze. Do gostiju dolazimo preko agencije i sami, radimo isključivo legalno jer ne želimo prouzročiti nikakve probleme ni sebi ni gostima.”

Kada smo je upitali kako im izgleda život tijekom ljetnih mjeseci, naša je sugovornica pojasnila da roditelji u sezoni isele iz studio apartmana u kojem borave ostatak godine: “U sezoni svi stanujemo na jednom katu i spavamo u dvjema prostorijama, dijelom i na pomoćnim ležajevima. Na našem katu kuće još uvijek nismo uspjeli ugraditi klima-uređaj pa se snalazimo s ventilatorima.”

Kako ovoj obitelji iznajmljivanje ne stvara dodatan prihod, već je trenutno jedini izvor zarade, zanimalo nas je može li se, prema uvriježenom mišljenju, od iznajmljivanja živjeti. “Najveća poteškoća je što još uvijek zarada nije dovoljna za preživjeti zimu – iznajmljivanje je dobar dodatan izvor prihoda, ali ne može biti jedini. U obiteljskom iznajmljivanju nema neke velike zarade. Ako želite gostima pružiti maksimalnu udobnost i standard propisan brojem zvjezdica, tj. kategorizacijom koju imate, jako su veliki troškovi i davanja.”

Nakon dugog toplog ljeta dolazi još duža splitska zima (a mediteranske zime nikako ne treba podcjenjivati) u kojoj će ova obitelj krpati kraj s krajem, svjesna da će u Splitu teško pronaći posao koji će im pružiti financijsku i socijalnu sigurnost.

Od stana do apartmana

“Da ne moram, nikad ne bih iznajmljivao svoj stan. Nema toga što bi zamijenilo onaj mir kad sjednem na balkon popodne i samo gledam u pučinu i brodove”, priča nam danas nezaposleni

“Roditelji i brat su trenutno također nezaposleni. Ostali smo bez posla i prihoda, s tek dovoljno uštedevine za minimalno preuređenje dijela kuće za iznajmljivanje.”

Prvi red do mora...

<p>djevojčica: a tataa, kad su napravili ovu palaču, onda ona nije bila stara? mama: ne, bila je nova, a sad je stara. djevojčica: stara je nekoliko godina.</p>

<p>turisti vole kupovat: ručne satove na pazaru i pečeni kukuruz na rivi. vole obut: popularne kroksice. najviše ih vole obut djeca. ne znam jel vole izlazit u klubove jer se ni ja po tom pitanju još nisam iskazala. ne znam ni di se kupaju, jer nisam obišla sve plaže al sam na bačama naišla na dvije japanke, potpuno odjevene, koje su jedna drugu fotografirale s pozadinskom atrakcijom zvanom kupači. upinjuć se ne bi li skužila još kojeg turista, ugledala sam cosmopolitan na ruskom pa sam načulila uvo i čula rusko ime...</p>
Rusulica



Izvor: Wiki

“Da ne moram, nikad ne bih iznajmljivao svoj stan. Nema toga što bi zamijenilo onaj mir kad sjednem na balkon popodne i samo gledam u pučinu i brodove.”

pedesetčetverogodišnji Ante, o nekadašnjim popodnevnim odmorima nakon posla u svom stanu, smještenom na Zapadnoj obali. U njemu živi od ranog djetinjstva, naslijedio ga je od roditelja. Ove godine, kao i mnogi njegovi susjedi i sugrađani, odlučio je iznajmiti svoj dom turistima. Od stana je napravio apartman za turiste od šezdeset kvadrata pa je supruzi i njemu ostalo tridesetak kvadrata u kojima će provoditi iduće sezone. Kako je njegova zgrada na dobroj lokaciji, nije jedini koji se bavi “rentavanjem”. Od pedesetak stanova, osam su preko ljeta apartmani. Tako je i on odlučio krenuti “u biznis”.

Ostavši nezaposlen prvo kao voditelj prodaje u jednoj tvrtki, a potom u udruzi, Ante i njegova također nezaposlena žena odlučili su se na ovaj potez.



Prvi red do mora...

<p>djevojčica: a tataa, kad su napravili ovu palaču, onda ona nije bila stara? mama: ne, bila je nova, a sad je stara. djevojčica: stara je nekoliko godina.</p>

<p>turisti vole kupovat: ručne satove na pazaru i pečeni kukuruz na rivi. vole obut: popularne kroksice. najviše ih vole obut djeca. ne znam jel vole izlazit u klubove jer se ni ja po tom pitanju još nisam iskazala. ne znam ni di se kupaju, jer nisam obišla sve plaže al sam na bačama naišla na dvije japanke, potpuno odjevene, koje su jedna drugu fotografirale s pozadinskom atrakcijom zvanom kupači. upinjuć se ne bi li skužila još kojeg turista, ugledala sam cosmopolitan na ruskom pa sam načulila uvo i čula rusko ime...</p>
Rusulica

I kako nam Ante priča, nisu pogriješili. Apartman je pun cijelu ljetnu sezonu, a dobivenim novcem planiraju živjeti preko zime. Od listopada neće više iznajmljivati jer ipak se žele vratiti svom “uobičajenom” životu. Sada pak on i supruga, koja je najvećim dijelom preuzela brigu o turistima i poslovima oko iznajmljivanja, žive kod ženine majke. “Dobro se mi slažemo. Nemam ja problema s punicom”, kaže kroz smijeh Ante. A problema nema ni s turistima. “Uglavnom su svi pristojni, znatizeljni, puni energije. Ni za vrijeme Ultre nismo imali nikakvih problema, jedino što ih je došlo dvoje više od najavljenog. Ali što se tu može?“, kaže.

Jedine zamjerke ima na gradske službe. Kako je postao “turistički radnik”, počeo je primjećivati i kako komunalne službe rade svoj posao. “Gradske službe ne skrbe dovoljno o javnim površinama. Prljavo je i zapušteno. Ljudi su se potrudili, uredili svoje apartmane, ugostiteljske objekte, a onda turisti izađu vani i vide nered. To ne bi smjelo biti tako”, kaže Ante, dok se nakon njegova iskaza moramo zapitati kakvi su radni uvjeti radnika u gradskim službama i gdje tražiti krivca za stanje splitskih ulica. Ante nadodaje da su unatoč ovim zamjerkama turisti uglavnom zadovoljni. “Jedan je došao na dva dana, ostao puno duže i zaljubio se u Split. Prije je na profilu imao sliku San Francisca, a kad se vratio s godišnjeg odmora promijenio ju je u pogled s Vidilice”, završava svoju priču Ante ●

Jelena Miloš i Jasna Račić

Lošinj: Obećanja radničkog dioničarstva

Priča o hotelskom poduzeću Jadranka koje je dvanaest godina slovalo kao uspješan primjer radničkog dioničarstva sve do prošle godine i nagle privatizacije

Radničko dioničarstvo u Hrvatskoj nije jednostavno definirati. Prije svega, ono se kod nas razvijalo

uglavnom spontano na razini individualnih primjera, odnosno bez organiziranog modela. Razlog tomu vjerojatno dijelom leži u činjenici da ne postoji konkretni zakonski okvir koji prati i podržava ovu praksu pa sama izvedba često ovisi o dovitljivosti pojedinaca u svojoj specifičnoj situaciji iznadu konkretno rješenje. “U Hrvatskoj radničko dioničarstvo praktički nije regulirano. Radnici u slučaju privatizacije eventualno mogu otkupiti dionice preko natječaja i pokušati konkurirati vlasnicima kapitala, za što često nemaju sredstava. Druga opcija je da se organiziraju preko ESOP-a, koji je pak zakonom ograničen na 25%”, nabraja nam neke od skučenih mogućnosti Eduard Andrić, predsjednik Sindikata turizma i usluga Hrvatske. No, još važniji problem od loše zakonske regulative je to da financijske institucije koje bi podržale razvoj radničkog dioničarstva u Hrvatskoj nisu razvijene, a usto država ne osigurava ni popratne beneficije, poput poreznih olakšica kakve postoje u drugim zemljama.

Ipak, unatoč takvim preprekama, radničko dioničarstvo u Hrvatskoj realiziralo se u brojnim slučajevima, a svaki od njih poprimio je donekle specifičan oblik, ovisno o okolnostima u kojima se tvrtka našla, ali i o motivima i ciljevima implementacije ovog modela. Povodom ovog broja RAD.-a koji se bavi turizmom, odlučili smo istražiti jedan primjer radničkog dioničarstva u tom sektoru, a nakon informiranja o postojećim slučajevima, put nas je ubrzo odveo na Lošinj.

Hotelski div i lokalna zajednica

Lošinjsko hotelsko poduzeće Jadranka donedavno je u medijskoj predaji slovalo kao jedan od istaknutih primjera radničkog dioničarstva. Jadranka je tu titulu nosila punih dvanaest godina, sve do prošle kada je poduzeće na iznenađenje mnogih kupila firma Beta ulaganja, u vlasništvu ruskog investicijskog fonda UK Promosvyaz. Iako je Jadranka time prestala biti tvrtka u vlasništvu otočana, nas je ipak zanimalo kako je taj dugotrajni model nastao, kako se održavao i zašto se od njega odustalo, a odgovore na ta pitanja potražili smo među sindikalistima, malim dioničarima i lokalcima. Jedna od prvih stvari koje vrijedi spomenuti o Jadranki je da se radi o iznenađujuće velikom poduzeću, točnije, najvećem poduzeću cresko-lošinjskog arhipelaga. Jadranka raspolaže s čak šest hotela, četiri kampa te brojnim malim vilama, a u svom portfelju drži i 19 trgovina. “Poduzeće ostvaruje preko milijun noćenja godišnje, a od toga lokalna zajednica ima brojne koristi”, govori nam Darko Kovačić, sindikalni povjerenik STUH-a, o važnosti ovog turističkog diva koji zapošljava oko 600 stalnih radnika na otoku s nešto više od 8000 ljudi.

Otpor “neprijateljskom preuzimanju”

Priča o radničkom dioničarstvu na Lošinj u počinje 1992. godine, kada u strahu od tajkunske privatizacije bivši i tadašnji zaposlenici i lokalno stanovništvo otkupljuju od Hrvatskog fonda za privatizaciju velik broj dionica Jadranke. “Jadranka je tada imala oko 1200 radnika, praktički je svaka obitelj na Lošinju znala što se događa”, govori nam jedan od otočana o metodama organiziranja ovog pothvata te pritom napominje da je ideja iza ovog modela privatizacije bila “Jadranka je naša, neka ostane naša”. U prvoj fazi pretvorbe mali dioničari postaju vlasnici 75% temeljnog kapitala, a taj će broj do 2002. pasti na 65% jer dio dionica nije otplaćen Hrvatskom fondu za privatizaciju. Iako se radi o radničkom preuzimanju vlasništva nad tvrtkom, bitno je napomenuti da je jednu od najvažnijih uloga odigrao pokojni direktor Vladimir Antolović koji je u to vrijeme predsjedavao komisijom za pretvorbu poduzeća.

TEMAT: TURIZAM I RAD

U ovom broju RAD.-a istražujemo kako se organiziraju radnički dioničari u Hrvatskoj

Govoreći o ovom razdoblju, jedan od malih dioničara daje nam zanimljivu informaciju: “Dionice su otplaćivali “oni” dok su za to imali novca, a ja sam potpisao ugovor kojim im prenosim pravo odlučivanja.” “Oni”, po svemu sudeći, predstavljaju tadašnju upravu na čelu s Antolovićem, budući da je prema informacijama Revizije o pretvorbi otplatu velikog dijela dionica za vrijeme pretvorbe u ime dioničara preuzelo društvo Lošinjanka koje će 2004. biti pripojeno Jadranki, a čiji je osnivač upravo Antolović.

Antolović je u lošinjskim krugovima poznata ličnost kojem će neki zamjeriti autokratske karakteristike, ali istovremeno pohvaliti njegovu borbu za Jadranku. Jedan od naših sugovornika, koji je želio ostati anoniman, ovako sažima njegov poslovni uspjeh: “Antoloviću treba čestitati jer je spasio firmu u vrijeme kađ je loše stajala. Jadranka se devedesetih raspadala. Objektivno, veličina Antolovića je bila u tome da je imao dobar rejting kod banaka, balansirao je kredite i u ratu uspio održavati firmu, što mnogim drugima nije uspjelo.” Mali dioničari se u godinama nakon pretvorbe uspijevaju zadržati u vlasničkoj strukturi, no prema našim uvidima, njihov udio postepeno opada. Tako je on 2003., nakon prodaje, prijenosa raskida i povrata neotplaćenih dionica, iznosio 33% temeljnog kapitala, dok će 2013., nešto prije konačne prodaje, iznositi svega 24%.

Iz razgovora s malim dioničarima, kao i uvidom u strukturu vlasništva koja je uključivala više različitih tvrtki od kojih nijedna nije imala većinu, postaje razvidno da se u slučaju Jadranke radnike nije mnogo pitalo za sudbinu njihovih dionica, odnosno kapitala tvrtke kojeg su nominalno bili vlasnici.

Vlasništvo i upravljanje

Nakon prvotnog preslagivanja, možemo detektirati i drugu fazu privatizacije, koja počinje s 2002. godinom formiranjem Jadranke ESOP-a, jednog

od modela organiziranog radničkog dioničarstva. Naime, Jadranka je od dvijetisućitih funkcionirala kao holding s nekoliko tvrtki kćeri, od kojih je jedna bila i ESOP koji je držao četvrtinu temeljnog kapitala tvrtke.

Upravo zbog kombinacije radničkog vlasništva u ESOP-u i spomenutog malog dioničarstva, ovo poduzeće bilo je na glasu kao prava otočka firma, ona koja je zaista “ostala naša”. Međutim, jednom kad smo tijekom našeg istraživanja zagrebli ispod površine, došli smo do nešto drugačijih spoznaja. Točnije, saznali smo da je Jadranka ESOP bila pod značajnom kontrolom uprave. Naime, Jadranka d.d., spomenuto krovno društvo unutar holdinga, je i u samom ESOP-u držalo velik udio temeljnog kapitala, što znači da je o ESOP-u, kao i o svemu drugom, dobrim dijelom odlučivala uprava društva, a ne sami radnici. Na primjer, udio Jadranke d.d. u vlasničkoj strukturi ESOP-a 2003. godine iznosio je 47%, da bi 2012. godine porastao na 49%. Drugim

riječima, Jadranka je do samog kraja ostala najveći dioničar ESOP-a, koji je prema zadnjim podacima imao gotovo 500 članova.



riječima, Jadranka je do samog kraja ostala najveći dioničar ESOP-a, koji je prema zadnjim podacima imao gotovo 500 članova. No, osim vlasništva, zanimalo nas je koji su motivi iza ovako jednostrane kontrole radničkog vlasništva. Ovaj model je u Jadranki, kao što navodi Darko Tipurić, ekonomist koji je radio studiju ovog slučaja, bio motiviran očuvanjem radnih mjesta i sprječavanjem neprijateljskog preuzimanja kojeg su se radnici pribojavali. “Tadašnji direktor našao je konzultante koji su razradili ideju jer radnici to ne bi mogli sami. Zatim nas je Uprava pozvala na sastanak i iznijela prijedlog, a radnici su u njemu vidjeli interes da zadrže svoja radna mjesta”, govori nam Kovačić te pritom dodaje kako je Jadranka bila prvo poduzeće u ovoj branši koje je sklopilo kolektivni ugovor.

Andrić: “U Hrvatskoj radničko dioničarstvo praktički nije regulirano. Radnici u slučaju privatizacije mogu otkupiti dionice preko natječaja i pokušati konkurirati vlasnicima kapitala, za što često nemaju sredstava. Druga opcija je da se organiziraju preko ESOP-a, koji je pak zakonom ograničen na 25%”

Upitan kako je ESOP točno proveden, Kovačić sažima: radnici su od banke uzeli kredit za otkup dionica koji su otplaćivali na mjesečnoj bazi, broj dionica varirao je u odnosu na njihove plaće, a njima se moglo trgovati isključivo unutar poduzeća. S otplaćivanjem kredita, Kovačić navodi, nije bilo problema. Proučavanjem drugih materijala, prije svega Društvenog ugovora Jadranke ESOP, saznajemo da je za prodaju poslovnih udjela bila potrebna suglasnost društva, a u slučaju nasljeđivanja dionice su se prenosile na druge članove društva ili osobe koje je odredilo samo društvo.

Strateški najvažnije odluke, poput izbora uprave i nadzornog odbora, izmjena društvenog ugovora ili isplate dividende, donosila je Skupština. Ovo tijelo sastajalo se u prosjeku jednom godišnje, odlučivalo je s tročlčetvrtinskom većinom na sjednici zastupljenih glasova, s tim da je jedan glas iznosio 1000 kuna poslovnog udjela. To znači da je snaga

glasova članova društva ovisila o njihovom udjelu kapitala, odnosno da su postojale zamjetne razlike u broju glasova. Da kratko ilustriramo, možemo

samo navesti podatak da je 2003. trenutni direktor Jadranke, Sanjin Šolić, posjedovao 140.800 kuna u temeljnom kapitalu, dok je jedna od radnica imala tek 16.500.

Ove nejednakosti zasigurno su utjecale na manjak demokratskih procedura upravljanja, a kada tome pribrojimo i činjenicu da je Društvo u samom ESOP-u cijelo vrijeme imalo daleko najveći udio (47-49%), možemo zaključiti da je model odlučivanja bio daleko od onog “jedan čovjek, jedan glas”. Nakon prodaje: neslaganja lokalne zajednice Upravo zbog toga što su specifičnosti ovakvog sustava upravljanja bile poznate, počele su

Nakon prodaje: neslaganja lokalne zajednice

Upravo zbog toga što su specifičnosti ovakvog sustava upravljanja bile poznate, počele su

prodaje jest da je Jadranka trebala novi investicijski zamah koji ne bi bio moguć bez strateškog partnera. Kovačić nam govori da su novim vlasnikom

zadovoljni jer će omogućiti dodatna ulaganja i podizanje kategorizacije hotela, a pritom je i zadržao prava za radnike iz kolektivnog ugovora. Andrić nudi još jednu opservaciju: “Činjenica je da se radnici ne bi mogli nositi s ulaganjima, dizanjem kapaciteta, kvalitetom usluge. To je problem s radnicima, teško je očekivati da sa svojim plaćama mogu osigurati ulaganja.”

Kako sada stvari stoje, uprava je spomenuti poslovni zamah već ulovila pa je odmah po preuzimanju direktor Šolić krenuo najavljivati nove investicije: obnavljanje i podizanje kategorizacije hotela na pet zvjezdica, izgradnju vile s bazenima, marine, golf resorta, obnovu uvale Čikat. A sve to kako bi se postigao željeni cilj Jadranke – ostvarenje elitnog turizma na otoku.

Kao sada stvari stoje, uprava je spomenuti poslovni zamah već ulovila pa je odmah po preuzimanju direktor Šolić krenuo najavljivati nove investicije: obnavljanje i podizanje kategorizacije hotela na pet zvjezdica, izgradnju vile s bazenima, marine, golf resorta, obnovu uvale Čikat. A sve to kako bi se postigao željeni cilj Jadranke – ostvarenje elitnog turizma na otoku.

Kako sada stvari stoje, uprava je spomenuti poslovni zamah već ulovila pa je odmah po preuzimanju direktor Šolić krenuo najavljivati nove investicije: obnavljanje i podizanje kategorizacije hotela na pet zvjezdica, izgradnju vile s bazenima, marine, golf resorta, obnovu uvale Čikat. A sve to kako bi se postigao željeni cilj Jadranke – ostvarenje elitnog turizma na otoku.

Jadranka raspolaže s čak šest hotela, četiri kampa te brojnim malim vilama, a u svom portfelju drži i 19 trgovina. Zapošljava oko 600 stalnih radnika na otoku s nešto više od 8000 ljudi

spekulacije da radnici nisu bili ti koji su odlučili prodati Jadranku, već su to učinili pod pritiscima uprave, iako je Skupština ESOP-a jednoglasno donijela odluku o prodaji. Do radnika smo pokušali doći u nekoliko navrata, no na naše iznenađenje nitko o ovom događaju nije želio govoriti.

Službeno objašnjenje koje je uprava ponudila u vezi



Službeno objašnjenje koje je uprava ponudila u vezi

prodaje jest da je Jadranka trebala novi investicijski zamah koji ne bi bio moguć bez strateškog partnera. Kovačić nam govori da su novim vlasnikom zadovoljni jer će omogućiti dodatna ulaganja i podizanje kategorizacije hotela, a pritom je i zadržao prava za radnike iz kolektivnog ugovora. Andrić nudi još jednu opservaciju: “Činjenica je da se radnici ne bi mogli nositi s ulaganjima, dizanjem kapaciteta, kvalitetom usluge. To je problem s radnicima, teško je očekivati da sa svojim plaćama mogu osigurati ulaganja.”

Kako sada stvari stoje, uprava je spomenuti poslovni zamah već ulovila pa je odmah po preuzimanju direktor Šolić krenuo najavljivati nove investicije: obnavljanje i podizanje kategorizacije hotela na pet zvjezdica, izgradnju vile s bazenima, marine, golf resorta, obnovu uvale Čikat. A sve to kako bi se postigao željeni cilj Jadranke – ostvarenje elitnog turizma na otoku.

No, kako to inače biva, privatni pothvati znaju biti suprotstavljeni javnom interesu. Upravo se spomenuta “obnova” uvale Čikat prometnula u prvi kamen spoticanja između lokalne zajednice i investitora, čiji će veliki planovi nesumnjivo promijeniti prostornu sliku, ali i život samog otoka. Naime, u ovoj park-šumi alepskog bora i poznatom lošinjskom izletištu Jadranka je dobila 20-godišnju koncesiju za izgradnju i korištenje plaža ukupne površine nešto manje od 40 tisuća kvadratnih metara, a te je plaže potom zatvorila za javnost. Ovom pomalo neobičnom prizoru i sami smo posvjedočili kada smo tijekom šetnje Čikatom ispred Jadrankinih hotela zatekli betonizirane plaže ograđene visokim zidom i, pomalo nadrealno, ulaznim vratima iza kojih se mogla razabrati poneka ležaljka i boca šampanjca.

Protiv prostornih planova na Čikatu zasad je najviše istupala inicijativa Čovjek po mjeri otoka, na čelu s Bojanom Genov. Inicijativa je organizirala nekoliko dosta posjećenih tribina, od kojih su neke uključivale i do 200 građana te se na njima, u dosta užarenoj atmosferi, otvorilo pitanje oduzimanje javnog prostora građanima i njihovog isključivanja iz procesa odlučivanja o prostornim planovima otoka. Inače, kako saznajemo iz medija, Jadranka je zatražila koncesiju nad cijelom uvalom pa ćemo o razvoju ove prve vjerojatno slušati i ubuduće.

Ima li budućnosti za radničko dioničarstvo?

Kao što se vidi iz ovog slučaja, odnos lokalne zajednice i radničkog dioničarstva u slučaju prodaje može postati problematičan, i to je samo jedna od mnogih tema o kojima svakako treba razmišljati prilikom uspostave ovog modela. Osim toga, primjer Jadranke nas pored zanimljivog organizacijskog pothvata uči i potencijalnim poteškoćama koje se mogu javiti pri uspostavi vlasničke ili upravljačke strukture radničkog dioničarstva.

Prije svega, bez postojanja zakonodavne regulative uspjeh ovakvih pokušaja i dalje će ovisiti o dobroj volji inicijatora i regulaciji odnosa između radnika i uprave na razini poduzeća. Manjak demokratskih procedura, kao što je to bio slučaj s Jadrankom, radnike može dovesti u nezahvalnu poziciju kada dođe vrijeme za odluku o sudbini poduzeća. Unatoč nepostojanju zakonskih rješenja, ove odnose moguće je regulirati na način da osiguravaju demokratski model upravljanja među dioničarima ESOP-a. Kako bi se to postiglo, osobitu pažnju treba pridati sporazumima između dioničara i ESOP društva, tj. pri definiranju upravljačkih ovlasti. Ipak, radnicima koji bi se htjeli upustiti u sličan pothvat veći problem od toga predstavljaju nedostatak sredstava za otkup dionica i ravnopravno sudjelovanje u vlasničkoj strukturi. Kao prvi korak u tom smjeru predstoji osiguravanje financijske podrške za uspostavu radničkog dioničarstva. Dobar primjer može nam pružiti talijanski Fond za poticanje radničkog dioničarstva koji je zaslužan za širenje radničkih zadruga i dioničarstva u Italiji kroz model koji omogućuje radnicima da kroz duže razdoblje otplaćuju kupljene dionice. Goran Jeras, upravitelj Zadruge za etično financiranje, s kojim smo razgovarali o ovom problemu, smatra kako bi u Hrvatskoj potrebnu podršku radnicima pri otkupu dionica uskoro mogla pružati Etična banka. Njeno poslovanje otvara mogućnost kreditiranja radničkog dioničarstva ili radničkih zadruga, kao i bankino preuzimanje dionica u poduzećima koje bi radnici kasnije po povoljnim uvjetima mogli otkupiti od banke. S razrađenijim sustavom financijske podrške i demokratskog upravljanja ne postoji razlog da neke od hotela koji su i dalje u državnom vlasništvu, ili neke od onih koji čekaju rješenje stečajnog postupka, ne preuzmu upravo njihovi radnici ●

Čiji je centar grada?

“Zagreb: turisti, trgovine, terase, trgovi – Od Trga Europe do nacionalne riznice” u formi vodiča kroz sedam trgova užeg centra komentira transformaciju Zagreba izazvanu jačanjem turizma. Alternativni turistički vodič dostupan je online, a umjetnica Katerina Duda ga je u periodu od 16. do 31. kolovoza u sklopu UrbanFestivala 13 svakodnevno dijelila po izabranim trgovima. Tim povodom razgovarali smo s Katerinom o alternativnoj slici grada, radu u turizmu i transformacijama koje Zagreb ubrzano doživljava

Do prije par godina glavna karakteristika Zagreba ljeti bila je pasja vrućina i prazan grad. Međutim, zadnjih par godina Zagreb postaje turistički centar uz bok onim obalnim. Kada je otprilike započeo ovaj turistički val?

Turistički porast u Zagrebu prije svega čitamo iz statistika: kolovoz 2014. godine bilježi dvadesetak posto više noćenja nego kolovoz 2013., a ovogodišnja sezona, prema nekim podacima Ministarstva turizma, još je uspješnija, za 12%. Pogledamo li smještajne kapacitete u Zagrebu, uočiti ćemo da su povećani gotovo za trećinu: 2011. godine riječ je o 11.888, a 2013. kapaciteti broje 14.124 kreveta, dok se broj hostela u zadnje tri godine uprostručio. Međutim, ostavimo li službene statistike po strani, dovoljno je samo prošetati centrom grada i pratiti promjene. Raste broj finih restorančića brze prehrane i zalogajnica što jelovnike ispisuju na engleskome pa tek onda na hrvatskom, a istovremeno cjenovno izlaze iz okvira priuštivog budžeta za “gablec” prosječne gradske plaće. Kao i u drugim gradovima, prilagodavanje turističkom valu u Zagrebu najviše primjećujemo u centru grada. Primjerice, čitava cestovna traka Palmotićeve preuređena je u stajalište za turističke autobuse, mjesto od kojega turisti kreću u obilazak grada.

Krajem ljeta si zajedno s BLOK-om u sklopu UrbanFestivala predstavila projekt “Zagreb: turisti, trgovine, terase, trgovi” i nekoliko si dana provela na trgovima užeg centra grada dijeleći alternativni turistički vodič kroz Zagreb. Vodič je namijenjen prvenstveno građanima Zagreba, a u njemu postavljajući pitanje “Čiji je centar grada?” Zašto je bitno postaviti to pitanje i na kakve si odgovore naišla u komunikaciji s građanima?

Svjedočimo procesu čije ćemo posljedice osjetiti tek kroz nekoliko godina. Naprimjer, velik broj vlasnika stanova u centru preuređuje svoje stanove, zatim ih oglašava preko internetskih servisa za kratkoročno iznajmljivanje turistima. U razmaku od nekoliko mjeseci broj oglašanih stanova porastao je za nekoliko stotina. Prema tome, možemo postaviti pitanje kakvi će, kroz nekoliko godina, biti uvjeti podstanarima ako žele unajmiti stan u centru grada kada rentijeri prepoznaju bolju financijsku isplativost u vikend-iznajmljivanju? Tko će biti stanovnici/korisnici centra grada? Otuda i naslov projekta – turisti, trgovine i terase. Riječ je o pojmovima koji u najvećoj mjeri akumuliraju kapital u centru grada pa određuju smjer u kojemu se grad razvija. U naziv projekta dodani su trgovi, kao četvrti pojam, jer je vodič kroz analizu odnosa turizma i grada usmjeren prema promjenama na sedam trgova užeg centra.

Mislim da je ključno postaviti pitanje “Čiji je centar grada?” Sve više otvorenih terasa kafića koje zauzimaju površinu ulice postepeno nas zakida za javni prostor, dok određene manifestacije narušavaju javnost tog prostora (prisetimo se Ledenog parka, klizališta na Tomislavovu trgu). Čim prostoru odredite cijenu, bilo to u cijeni šalice kave ili klizanja, on više nije potpuno javan. Akciju sam započela od ideje da je javni prostor zajedničko dobro, međutim, kroz dva tjedna u kojima sam dijelila vodiče, reakcije prolaznika nametnule su novo pitanje – koliko uopće kod stanovnika Zagreba postoji svijest o javnom

prostoru? Dio njih smatra da je terasa ugostiteljskog obrta koji se širi nasred glavnog gradskoga trga (iako su po pravilniku iz 2006. na trgu zabranjene ugostiteljske terase) sadržaj koji nam napokon

INTERVJU: KATERINA DUDA



Foto: Katerina Duda

omogućuje da na trgu provodimo vrijeme. Čini se da korištenje prostora bez novčane konzumacije većini predstavlja potpuno dalek pojam. To će nam biti jasno prošećemo li samo Tkalčićevom i primijetimo da su gotovo sve od sedam javnih klupa u toj ulici uglavnom prazne.

Često se stječe dojam da su građani turističkih centara rastrgnuti između stava da ne podnose turiste jer im okupiraju prostor, dok su istovremeno svjesni da njihova kvaliteta života velikim dijelom ovisi od turističke industrije. Jesi li u Zagrebu naišla na takve stavove?

Turizam je slojevit proces. Stanovnici će istovremeno iznajmljivati svoje stanove i žaliti se na prometne čepove i porast cijena. Centar Zagreba jest “sredeniji” nego prije, otvoreni su neki prolazi koje prije nismo mogli koristiti (recimo koridori koji spajaju Radićevu i Tkalčićevu ulicu), međutim, dio javnog prostora više ne postoji jer je okupiran terasama. Zagreb još nije dostigao fazu Dubrovnika i drugih gradova na obali da broj turista prelazi broj stanovnika pa još uvijek nemamo bijesne stanovnike kao prosječne komentatore situacije. U sklopu projekta šetala sam s različitim grupama ljudi turom koju smo nazvali “turistička šetnja za stanovnike grada”. Tura uključuje glavne turističke punktove i neki od šetača su tek u tom trenutku primijetili koliko se promjena zaista dogodilo i koliko turističkih grupa obide grad. Na licu mjesta, dok smo razgovarali o javnom prostoru u javnom prostoru, primijetili su do kojih razmjera seže dokidanje tog javnog prostora. Naišla sam na raznolike stavove i objašnjenja, a zajednički nazivnik raspravama bio je širi spektar problema i afera oko upravljanja Zagrebom.

U svom si se umjetničko-istraživačkom radu bavila odnosom turizma i Zagreba, odnosno transformacijom grada koja je usko vezana uz turistički rast – možeš li nam reći kako je istraživanje teklo i kojim si se umjetničkim i sociološkim metodama koristila?

Odnos turizma i Zagreba tema je mog diplomskog rada na studiju novih medija na Akademiji likovnih umjetnosti. Diplomski rad, odnosno mogućnost da jednom projektu posvetim čitavu godinu i situacija u kojoj sam još uvijek u sigurnoj zoni Akademije (bez ograničenja što se kasnije pojavljuju s obzirom na zahtjeve galerija, natječaja i institucija) dozvoljavaju najviše eksperimentiranja s medijima bez straha od loše kritike ili neuspjeha, i dakako, mentorsku podršku i savjete. Zbog toga sam u istraživanje krenula vrlo široko i eksperimentirala u metodama. Osim bilježenja promjena kroz čitavu godinu dnevnim zapisom, fotografijom i crtežima, računala sam i pomalo apsurdne statistike. Primjerice, omjer slobodnih klupa i sjedišta na



Ukupan broj hostela u Zagrebu 1. 1. 2015.

centar

ostatak grada

prije 2012.

otvoreno samo 2012.

otvoreno samo 2013.

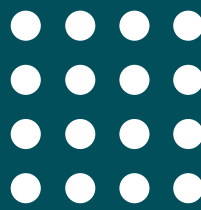
otvoreno samo 2014.

otvorenim terasama kafića u Tkalčićevoj ulici (7 klupa po 4 mjesta, dakle omjer je 28:2160), zatim promjene sadržaja u Masarykovo i Teslinoj u odnosu na 2011. godinu (46% ulice je drugačije, a 13 novih lokala je za one s nešto većom platežnom moći) i sl. Sav sakupljeni materijal podloga je za umjetničku intervenciju u javnom prostoru. Primjerice, performans/akcija u kojoj mjerim koliko iznosi širina javnog prostora Tkalčićeve koja je zaista javna, a koliko zauzimaju ugostiteljske terase, ili omjere broja javnih klupa i terasa koje tiskam

pozvana sam na samo jedan razgovor. Bio je to posao noćne recepcije, međutim kako preko noći nema puno posla, a hostel pokušava funkcionirati kao noćni klub, posao recepcionarke uključuje i čišćenje plesnog podija i WC-a. Uvjeti za posao bili su prilično loši. Iako zbog nedostatka iskustva nisam uspjela dobiti posao, istraživanje i pregledavanje hostela, kao i čitava korespondencija oko traženja posla, dali su mi uvid u tipove hostela u Zagrebu – kako se kreće dizajn interijera, koji su tu stilovi prisutni, odnosno kako se Zagreb brendira.

Danas se interes građana gotovo uvijek podređuje interesu privatnog kapitala, jedan od primjera je i stalna ili temporalna privatizacija javnog prostora putem terasa. Koji su najzanimljiviji zagrebački primjeri takve okupacije i mogu li se nagovijestiti određene mini-strategije otpora ovom “širenju”?

Sredinom svibnja, početkom sezone, javni prostor velikog broja ulica u centru grada smanjio se za gotovo dvije trećine. Ugostiteljima nije problem dobiti koncesiju za otvorenu terasu u Zagrebu i stolovi se često šire ne poštujući arhitekturu



Hosteli kojima sam od 22.12.2014. do 31.1.2015. poslala otvorenu molbu za posao i životopis

19.1.2015.

Zazvonio mi je mobitel, isti broj s koga sam to jutro već imala propušten poziv. Ljubazan ženski glas predstavio se kao jedan od hostela u centru grada. Pitanje je glasilo jesam li još uvijek zainteresirana za rad u hostelu. Razgovor za posao dogovorile smo za srijedu u 9 i 30. Napomenula je kako posao ne obuhvaća samo rad na recepciji nego i čišćenje, a na početku se odraduje i dosta noćnih smjena.



Hosteli koji su do 19.1.2015. odgovorili na upit

21. 1.2015

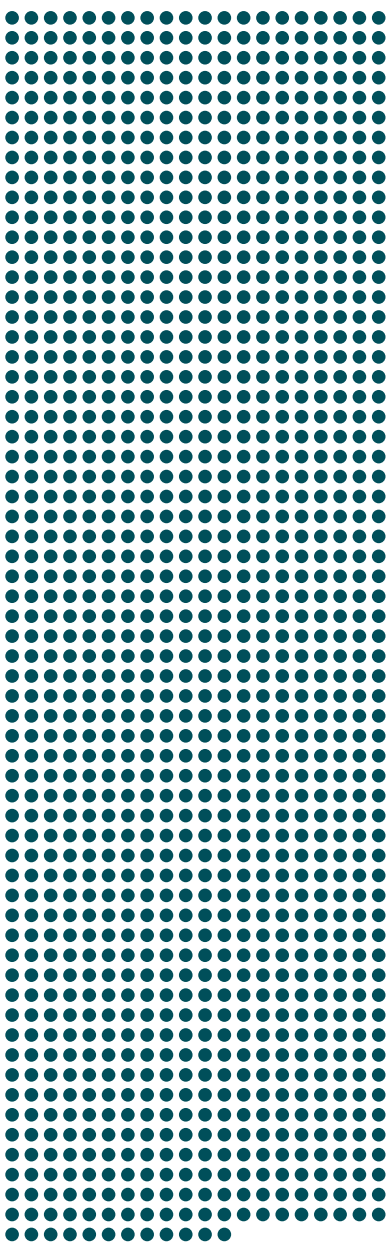
Na razgovoru. Traži se osoba za noćni rad i čišćenje, za početak vikendima i jedan dan u tjednu. Kad nije sezona, vikendom hostel funkcionira kao klub. Prema tome, dosta je posla oko čišćenja, a manje administracije oko turizma. Na hrpi je bilo dosta CV-ja ljudi koji su se javili za radno mjesto. Prednosti su mi fleksibilno radno vrijeme i studentski ugovor, jezici i iskustvo razmjena i života vani. Sutra javljaju, a s radom bi se trebalo početi drugi tjedan veljače. Isplaćuju uredno, 20 kuna po satu.



Hosteli koji su mi odgovorili potvrđno

22.1.2015.

Nisam dobila posao. Jedini razlog je taj što su uzeli curu koja ima iskustva s radom kao čistačica i šankerica, rekli su mi preko telefona.



Broj izdanih dozvola za otvorene terase u centru Zagreba za 2014. godinu

na ugostiteljski šećer i gerilski ubacujem na stolove kafića, među ostale paketiće šećera. Materijal jednako tako obrađujem kroz film i video, a ono što mislim da je bitno naglasiti, i što čini bit ovakvog tipa umjetničkog rada koji nazivamo društvenom praksom, jest aktivacija samih prolaznika. Na taj se način, nakon objavljenog istraživanja i prikupljenog iskustva, vraćam u javni prostor i dijeleći vodiče za stanovnike grada pokušavam razgovarati s prolaznicima. U neku ruku, ponovno provodim istraživanje na terenu. Kao što sam već spomenula, u manjim grupama šetali smo i komentirali promjene. Manje grupe omogućile su horizontalu, odnosno dale svakome mogućnost da komentira odnos prema prostoru i promjene koje vidi, a male izvedbe i akcije tijekom šetnji, poput mjerenja širine ostavljenog prolaza između terasa, omogućile su angažman grupe na terenu, a ne samo pasivnu turu, klasično hodanje za vodičem. Na koncu, kao epilog dolazi postav čitavog istraživanja u galerijskom prostoru, što je možda najteži dio. Ponovno moramo uspostaviti odnos da publika bude aktivna, da odnosom materijala u prostoru publiku aktiviramo na kritičko promatranje i emociju.

U sklopu istraživanja i sama si pokušala pronaći posao u hostelu. Možeš li detaljnije opisati taj proces?

Osim turističke reprezentacije, jezika turističkih vodiča, ponude hrane i zagrebačkog identiteta, javnog prostora, bitan dio priče je rad u turizmu. Naravno, ovdje je bilo bitno da progovorim iz vlastitog iskustva, tako da sam krenula slati otvorene molbe za posao u što više hostela. Od dvadesetak poslanih molbi, odgovoreno mi je na njih pet, a

U srednjoeuropskim gradovima možemo uočiti tendenciju prenamjene tvorničkih hala u dizajnerske hostele ili klubove. Kakva je situacija kod nas, je li industrijska baština postala dio konstruirane slike koju nudimo turistu?

Kontekst deindustrijalizacije Zagreba ne trebamo posebno napominjati, danas u odnosu na 1988. godinu imamo 92 tisuće manje radnih mjesta u industriji, a pedesetak tvornica je devastirano privatizacijom. Cijela ta priča prelama se i u javnom prostoru – urbanizam se više ne brine o potrebama zajednice, a projekti se ostvaruju pod interesom privatnog kapitala. Ono što Turistička zajednica grada Zagreba prodaje pod sliku Zagreba svodi se na srednjoeuropsku priču o malom Beču, ili srednjem vijeku i vješticama, zagrebačkim copnicama. Na tom tragu ulaže se i u advent kao novi brend grada Zagreba. Dakle, posljednjih sedamdesetak godina izbrisano je iz slike koju prezentiramo turistu, a licitarska srca, šestinski kišobran i drvene igračke one je što će oni ponijeti doma. Međutim, pitanje je što se događa kad nešto postane turistički trend? Prisjetimo se što se posljednjih godina događa s Berlinom ili istočnim Londonom, industrijskim dijelom grada koji je postao vrlo trendi. Tvorničke hale prenamijenjuju se u klubove i sajmišta, koristeći baš tu industrijsku estetiku, otvaraju se fini kafići i nudi šarolik umjetnički sadržaj. Sve to ima utjecaj i na cijene renti stanova ovog dijela grada pa je dio stanovništva primoran iseliti, a investitori prepoznaju dobru situaciju za ulaganje. Zagreb se ne može mjeriti s ovim gradovima, međutim, pričamo li o iskorištavanju industrijske baštine, moramo imati na umu dalekosežne posljedice koje njegova prenamjena može imati.

samog prostora. Tkalčićeva je zanimljiva jer vikendom, zbog očekivanog pojačanog prometa, ugostitelji iznesu i dodatne stolove. Tako smo prošli vikend mogli vidjeti stolove i po Kožarskoj ulici, stepenicama, zagrađene prolaze i slično. Na Bogovićevo smo navikli, pješaci i terase dijele je pola-pola, Skalinska ulica gotovo ne postoji. Ove sezone isti primjer slijedi i Varšavska ulica. Otpor trebamo prepoznati baš u korištenju javnog prostora, sjeđenju na klupama, provođenju vremena vani. Vratimo li se na ono pitanje s početka – pokazati da je grad naš, da pripada nama, njegovim stanovnicima ●

Prvi red do mora...

u babe smo prvo trebali očistiti jer su stari turisti išli a novi trebali doć za tripo minute. aranžman sa suseljankom čistačicom nije uspio jer je baba prije nego šta je ona dolazila osjećala potrebu očistiti apartmane. to nas kćer i unuke dosta tlači šta oni ne uredje svoje turističko poslovanje tako da mi i na dan smjene turista možemo dulje spavat i normalno živit i imat vremena to sve oprat. pričala sam im o svojim iskustvima svjetske putnice kad sam bila u parizu da sam morala iselit iz hotela do deset i da tako mogu i oni naložit česima a dide je reka da on nije bija u parizu ali je bija u provansi di je vidija pikasa koji je bome precijenjen jer kome je problem nacrtat ženu sa šest ruku i time je pobio sve moje argumente.

Rusulica

Izbjeglice, dobrodošle!

Termin izbjeglica označava osobe koje bježe od sukoba, rata, nesigurnosti, siromaštva, gladi i drugih nepravdi u vlastitoj zemlji. Prema izvještaju UNHCR-a, tijekom 2014. godine u svijetu je prisilno preseljeno 59,5 milijuna osoba, što je najveći broj izbjeglica nakon Drugog svjetskog rata. Polovica njih dolazi iz svega tri zemlje: Sirije – 3,99 milijuna, Afganistana – 2,59 milijuna i Somalije – 1,11 milijuna. Uzrok prisilnog napuštanja domova uglavnom su dugotrajni sukobi i ratovi. Zemlje koje su prihvatile najviše izbjeglica u 2014. godini su Turska (1,59 milijuna), Pakistan (1,51 milijun), Libanon (1,15 milijuna), zatim Iran, Etiopija i Jordan. U istoj godini Europska unija zaprimila je 69.820 zahtjeva za izbjegličkom zaštitom. Većina osoba koje bježe iz svojih domova ostaje u susjednim zemljama jer se nadaju da će se sukobi smiriti te da će se ubrzo moći vratiti kućama. Međutim, u nekim zemljama, poput Sirije, nema naznaka smirivanja sukoba pa su ljudi prepušteni ili životu u izbjegličkim kampovima ili potrazi za novom prilikom u nekoj od zemalja koje im nude izbjegličku zaštitu.

Odluka o dolasku u Europu za mnoge je izbjeglice velik rizik jer većina nema mogućnost legalnog ulaska na teritorij Europske unije, kako zbog viznog režima, tako i zbog neposjedovanja dokumenata koje su izgubili u ratu. Treba naglasiti da nisu ljudi ilegalni, već su ilegalni postupci na koje se odlučuju jer nemaju drugog izbora. U takvim su situacijama prisiljeni uputiti se na putovanja koja su rizična, ilegalna i koja su za neke završila smrću. U Mediteranskom je moru u 2014. godini život izgubilo 3500 osoba, dok ih je u 2015. godini (do kraja kolovoza) poginulo 2500.

Upravo zbog takvih tragičnih ishoda velik broj stanovnika Europe već tjednima u mnogim gradovima iskazuje solidarnost s izbjeglicama, organizirajući prosvjede, dočekujući ih na željezničkim stanicama, donirajući humanitarnu pomoć (odjeću, obuću, hranu) i slično. Diljem Europe 12. rujna obilježen je kao Europski dan solidarnosti s izbjeglicama, a njemu su se pridružile i građanske inicijative iz Hrvatske, okupljanjem u Zagrebu na Trgu Europe. Baza za radničku inicijativu i demokratizaciju (BRID), Centar za mirovne studije (CMS), Društvo Afrikanaca u Hrvatskoj, Inicijativa No border, Udruga KOMA, Pravo na grad, Nogometni klub Zagreb 041 i Zelena akcija pozvali su na revidiranje Zajedničke europske politike azila koja bi liberalizacijom vizne politike i otvaranjem međunarodnog koridora osigurala legalan i siguran dolazak i ulazak izbjeglica u EU, bez daljnjih pogibelji. Naime, zbog dosadašnje azilne politike i prakse, izbjeglička kretanja su kriminalizirana, a izbjeglice su smještavane u detencijske centre. Neki od europskih političara izjavili su da će primiti samo kršćanske izbjeglice, a ne i muslimane, dok drugi pak govore kako izbjeglice nemaju pravo odabira u kojoj zemlji žele živjeti te da moraju poštivati odluke EU-a, odnosno raspodjelu izbjeglica između zemalja EU-a baziranu na veličini i bogatstvu zemlje.

Nužno je razumjeti da ljudi žele doći tamo gdje već imaju članove obitelji koji će ih podržati i pomoći im u kreiranju novih životnih prilika. EU ne smije razdvajati članove obitelji, već omogućiti izbjeglicama dostojanstven život te stvoriti društvo u kojem će biti mjesta za sve nas. Stoga trebamo iskazati solidarnost, ali i ponuditi konkretna rješenja kako bismo zajedno olakšali život onima koji bježe od rata. Dovoljno je prisjetiti se 1992. godine kad je tijekom sukoba u Jugoslaviji Europa imala nagli porast zahtjeva za izbjegličkim statusom jer su mnoge osobe bježale iz ratom zahvaćenih područja u regiji. Tada su naši susjedi, prijatelji, sunarodnjaci izbjegli u druge zemlje zbog ugroze života – činili su isto što čine i ovi ljudi danas ● T.V.

Irak donio novi zakon o radu

Irački je parlament krajem kolovoza nakon desetogodišnjih sindikalnih pritisaka napokon izglasao novi zakon o radu, koji je nastao kao rezultat konsenzusa između iračke vlade, predstavnika rada i kapitala, te koji je usklađen s konvencijama Međunarodne organizacije rada (ILO). Adnan Safar iz GFITU-a, jedne od šest federacija iračkih sindikata koje su sudjelovale u pregovorima, ističe specifičnost pregovora koji su prethodili usvajanju spomenutog zakona: “Po prvi puta su u Iraku sindikati sudjelovali u diskusiji o zakonu o radu i u njega su uvršteni njihovi amandmani.” Iako ratni uvjeti s razlogom dovode u pitanje mogućnost provedbe ovog zakona, njegovo donošenje pokazuje da je irački radnički pokret snažan i u najgorim zamislivim okolnostima.

IZ SVIJETA: OD INDIJE DO BRAZILA

U nastavku ovog članka predstavljamo vam izbor najvažnijih vijesti iz svijeta, koje su objavljene u posljednjih 24 sata.

Novi zakon o radu tako, među ostalim, stvara pravne uvjete za kolektivno pregovaranje, ograničava mogućnosti dječjeg rada, nudi nove i poboljšane mehanizme za zaštitu protiv diskriminacije na radu, po prvi put u povijesti Iraka uvodi pravni okvir za borbu protiv seksualnog uznemiravanja i iskorištavanja na radnom mjestu te legalizira instituciju štrajka (koja je bila zakonski zabranjena od 1987. godine). Također, uvodi pravni okvir koji omogućava legalnu borbu migrantskih radnika i radnika koji nisu u sindikatima da ostvare svoja prava ● Z.V.

Grčka: Novi izbori i nove političke opcije

Dok je ostatak političkog svijeta odlazio na odmor, u Grčkoj je ovo ljeto bilo vjerojatno najturbulentnije u njenoj modernoj povijesti. Nakon što je političko vodstvo predvođeno lijevom strankom SYRIZA-om i premijerom Aleksisom Ciprasom odlučilo održati narodni referendum o planu štednje koji su predložili Europska komisija, Međunarodni monetarni fond i Europska centralna banka (poznati i pod imenom Trojka), u Grčkoj se zakuhala politička kriza koja će se djelomično riješiti novim izborima raspisanima za kraj rujna. Na referendumu održanom 5. srpnja premoćno je, sa 61% glasova, pobijedila opcija “protiv” (na grčkom: Oxi), odbacivši predložene mjere Trojke, koje su uključivale dodatna rezanja socijalnih davanja i nastavak privatizacije. Međutim, unatoč rezultatima referenduma, grčka je vlada u

nastavku pregovora prihvatila novi plan štednje koji je prema mnogim analitičarima rigorozniji od onoga kojeg su građani odbacili na referendumu. Ovakav potez stvorio je velik otpor u vladajućoj stranci pa je prilikom izglasavanja predloženih mjera u parlamentu Cipras ovisio o glasovima liberalne i konzervativne opozicije koja je na referendumu podržala opciju za predložene mjere štednje. Izglasane mjere u konačnici su dovele do raskola unutar stranke, nakon čega je Cipras raspisao nove izbore, dok je frakcija SYRIZA-e koja se protivila sporazumu oformila zasebnu političku stranku – Narodno zajedništvo. U trenutku zaključenja ovog broja, dostupni su nam neslužbeni rezultati izbora prema kojima SYRIZA ostaje najjača stranka koja će za sastavljanje koalicijske vlade trebati potporu dosadašnjeg partnera ANEL-a i jedne od postojećih stranaka centra ● M.K.

150 milijuna indijskih radnika stupilo u štrajk

Početkom rujna oko 150 milijuna indijskih radnika stupilo je u štrajk i izašlo na ulice zbog propalih pregovora s vladom indijskog premijera Narendre Modija u kojima je deset sindikalnih središnjica tražilo od Modija da odustane od izmjena zakona o radu. Sindikati su predstavili dokument u kojem najavljuju borbu protiv vladinih amandmana zakonu kojima bi se omogućilo lakše otpuštanje i daljnja fleksibilizacija rada. Sindikati također predlažu novi iznos minimalne plaće, izjednačavanje doprinosa i plaća za radnike na neodređeno i određeno vrijeme za jednaki posao koji obavljaju, strogu provedbu svih radnih zakona i univerzalno socijalno osiguranje za sve radnike.

Štrajk i zahtjeve podržali su i međunarodni sindikati, između ostalih IndustriALL, United Steelworkers i ITUC ● Z.V.

Demokratski socijalizam ima podršku i u SAD-u

U Sjedinjenim Američkim Državama idućih nekoliko mjeseci održavat će se žestoka kampanja za predizbore za predsjedničkog kandidata dvije najveće stranke: Republikanske i Demokratske. Dok

kod republikanaca jačaju reakcionarne i konzervativne struje koje po anketama predvodi Donald Trump, u Demokratskoj stranci događa se sraz progresivističke linije i establišmenta stranke. Prvu predvodi senator iz savezne države Vermont Bernie Sanders, koji sebe naziva demokratskim socijalistom, dok establišment predstavlja u medijima favorizirana Hillary Clinton, koja je svoj politički uspon započela kao članica nadzornog odbora tvrtke Walmart – najvećeg lanca supermarketa u SAD-u koji je poznat i po jako niskoj razini zaštite radničkih prava. Njenim izborom na mjesto predsjednice SAD-a učvrstila bi se teza o dominaciji dinastija Bush i Clinton u američkom političkom životu. U posljednjih 26 godina, čak 18 godina predsjednik je bio netko od članova ove dvije obitelji. Međutim, unatoč velikoj podršci mainstream medija, finansijskih kuća i velikih korporacija, istraživanja javnog mnijenja govore u prilog padu podrške Hillary Clinton i rastu potpore Bernieju Sandersu. Prema

zadnjim istraživanjima javnog mnijenja koje je provelo Sveučilište Quinniapiac, kampanja Bernieja Sandersa koja se zalaže za socijalno osjetljiviju Ameriku, dostupnije obrazovanje i veće minimalne plaće te za regulaciju bankarskog sustava, preuzela je vodstvo u državi Iowa, koja je prva glasačka postaja predpredsjedničkih izbora. U posljednjih 5 izbornih ciklusa, kandidat koji je osvojio Iowu – postao je i kandidat svoje stranke na predsjedničkim izborima ● M.K.

Sindikati u brazilskim tvornicama automobila spasili više od 1500 radnih mjesta

Njemačka automobilska kompanija Volkswagen krenula je u ovu godinu s ispodprosječnim brojkama prodaje svojih modela na južnoameričkom tržištu. Kada se smanjenoj potražnji za modelima VW-a u Brazilu pridodaju izvozne brojke u Argentini, tada podaci pokazuju kako je potražnja za automobilima Volkswagena u prvom kvartalu na južnoameričkom tržištu pala na najniže grane u zadnjih deset godina. Strategija za rezanje troškova isprva se sastojala u zaustavljanju proizvodnje i smanjivanju opterećenosti smjenskog rada u brazilskim postro-

jenjima. Međutim, Volkswagen se ubrzo okrenuo strategiji rezanja broja zaposlenih pa je u ožujku najavio oko 800 otkaza u tvornici koja se nalazi u okolici brazilskog grada São Paula. Sindikati su tada odgovorili desetodnevnim štrajkom koji je u konačnici rezultirao odustajanjem njemačkog proizvođača automobila od najavljenog rezanja radnih mjesta u ovom postrojenju.

Volkswagen nije jedini proizvođač automobila na južnoameričkom tržištu koji se našao u silaznoj poslovnoj godini. Daimler AG je početkom godine u svojoj tvornici kamiona u São Paulu otpustio 244 radnika, dok je Ford u obližnjoj tvornici postigao sporazum sa sindikatima o uvjetima otpremnina za 600 do 800 radnika.

Tijek godine nije promijenio naume automobilskih kompanija o potrebi smanjivanja broja radnika u njihovim brazilskim tvornicama. Tako je Volkswagen u kolovozu otpustio 50 radnika, a Daimler AG njih 1500. Sukladno tome, sindikati su 17. kolovoza, uz podršku sindikata metalaca, pokrenuli štrajk u

Velika Britanija: Laburistički zaokret ulijevo

Jeremy Corbyn, zastupnik u britanskom parlamentu, pobijedio je na izborima za novog šefa Laburističke stranke. Corbyn, predstavnik lijevog krila najjače opozicijske stranke, pobjedu je odnio nakon neočekivano teškog poraza laburista na izborima za parlament održanima u svibnju ove godine. Kampanjom koja je zagovarala “lijevi zaokret” Laburističke stranke, nakon dugogodišnje dominacije desne frakcije predvođene Tonyjem Blairom i Gordonom Brownom, Corbyn je osvojio masovnu podršku članstva, simpatizera, ali i “pridruženih” glasača – običnih građana koji su se tijekom ljeta imali priliku registrirati kako bi dobili pravo glasa

Freeteri – prekarni radnici u Japanu

Kako je medijski konstruirana kultura japanskog prekarijata?

Gotovo svaki tekst, istraživanje ili knjiga koji se bave radnom snagom u Japanu i koji makar jedan segment posvećuju “prekarnim radnicima” uvijek započinje etimologijom. “Prekarni radnik” u Japanu se naziva čudnim jezičnim amalgamom *freeter* (Japanci ovu riječ izgovaraju nešto kao “furita”). Riječ je nastala spajanjem engleske riječi free (slobodan) i njemačke Arbeiter (radnik).

Termin su u japanskoj medijskoj sferi 1990-ih godina inaugurirali japanski poslovni časopisi u planskoj marketinškoj kampanji za stvaranje bolje reputacije nesigurnom, privremenom radu i radu bez pune satnice. Ovi su časopisi tada pumpali medijsku sferu opisima *freeterskog* rada kao “jednog oblika rada u kojem imate slobodu da pronadete svoje Ja”. U tom je smislu Hiroshi Michishita, glavni urednik časopisa Furomu A, glorificirao *freetera* zbog njihovog antikorporativnog i opuštenog životnog stila, tj. posebno je hvalio “svjesne i nezavisne odluke *freetera* da odaberu privremene poslove, poslove bez pune satnice i manje stresne poslove”. Strategija je bila više nego jasna: uz *freeterski* rad nastojao se spojiti lanac asocijacija koji je u sebi sadržavao pojmove poput slobode, otkrivanja “vlastitog ja”, pregršt slobodnog vremena itd. Pritom je ključno primijetiti da se *freeterski* rad prezentirao kao svjesni i voljni čin, kao životni stil.

U tigrovom brlogu

Pogledajmo u kakvom društveno-ekonomskom kontekstu *freeteri* uopće postaju pravom temom u Japanu. Japan nakon Drugog svjetskog rata povjesničari obično dijele u dvije epohe: *Japan Inc.* i tzv. *Post-Bubble* Japan. *Japan Inc.* označava period 60-ih, 70-ih i dio 80-ih godina, segment japanske povijesti u kojem se Japan uspio izdici iz ruševina Drugog svjetskog rata i postati azijski ekonomski tigar. *Post-Bubble* Japan označava Japan nakon puknuća spekulativnog mjehura na burzi u Tokiju ranih 1990-ih godina i posljedične krize. Taj naziv u suštini obuhvaća period 1990-ih i 2000-ih godina, odnosno period kada je tigar krenuo slabiti. Zato mnogi u Japanu 1990-e godine nazivaju “izgubljenim desetljećem”, a generacije koje su u tom periodu stupale na tržište rada nazivaju “izgubljenim generacijama”.

Mnoge se interpretacije o razlozima osnaživanja Japana kao ekonomskog tigra u periodu *Japan Inc.* pojednostavljeno svode na dvije stvari: 1) poslijeratni društveni ugovor i 2) tradicionalnu japansku kulturu. Novi društveni ugovor u Japanu prešutno je potpisan između tri društvena entiteta: japanskih političkih elita, japanskog kapitala i japanskog rada. Političke elite su htjele Japan izdici iznad ruševina rata i sustići Europu pa su iz tih razloga japanskom kapitalu (prije svega se misli na velike japanske korporacije) ponudile svesrdnu političku pomoć u osiguravanju povoljne domaće pozicije i još povoljnijih izvoznih uvjeta. Kapital je pak s druge strane trebao japanskom radu osigurati cjeloživotna radna mjesta, dostatna za podizanje obitelji. Rad je zauzvrat prisegao na ogromnu količinu neplaćenih prekovremenih sati i veliku radnu produktivnost.

Tradicionalna japanska kultura u suštini je konzervativna i patrijarhalna. Ona posebnu vrijednost pridaje vrlinama poput lojalnosti, marljivosti, upornosti itd. Ona je novom društvenom ugovoru poslušila kao dodatno vezivno tkivo koje je pripomoglo pri stvaranju osjećaja kod mnogih radnika da pripadaju “obitelji firme”.

Konzervativno anti-*freeterstvo*

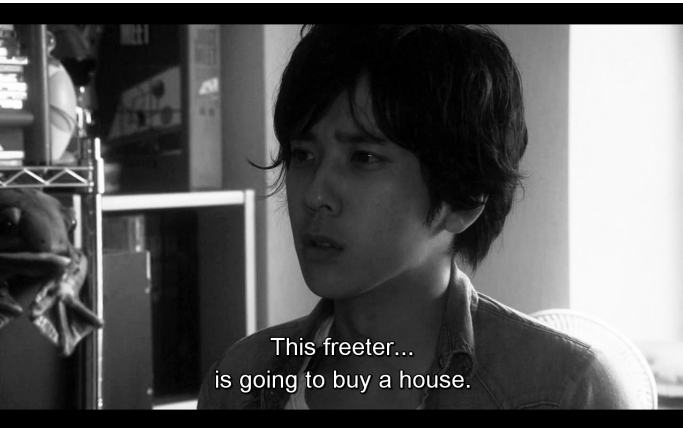
Kula se urušila ranih 90-ih godina, a s ovim urušavanjem na medijsku su površinu iskočili *freeteri*, izazvavši javnu debatu gotovo nevjerojatnih razmjera. Sve je počelo 1991. godine, objavom prvih statističkih rezultata o broju *freetera*, koje je sakupilo japansko Ministarstvo rada. Riječ je bilo o oko 1.830.000 freetera. Međutim, odmah od početka postojali su problemi s definicijom pojma. Već spomenuti časopis Furomu A navodno je još u 80-ima *freetera* definirao kao “mladež koja je odlučila zarađivati privremenim poslovima, usprkos tome što je završila višu školu ili ima sveučilišnu

KULTURNA POVIJEST RADA: DALEKI PREKARIJAT

Termin freeter inaugurirali su japanski poslovni časopisi u planskoj marketinškoj kampanji za stvaranje bolje reputacije nesigurnom, privremenom radu i radu bez pune satnice

diplomu”. Ministarstvo rada se tijekom prikupljanja podataka vodilo sljedećom definicijom: “Osobe koje nisu u braku, koje su između 15 i 34 godine starosti, koje u posljednjih 5 godina nisu bile na istom radnom mjestu i koje se smatraju privremenim radnicima.”

Mnoge su definicije bile obilježene idejom da su freeteri svojevrsna supkultura, da je takav način rada voljni čin. To je sjelo na volj japanskim konzervativnim snagama koje su u freeterima vidjeli novu, propalu generaciju, odnosno početak dekadentne faze japanske povijesti koja će Japan ponovno odvesti u ruševine gore od Drugog svjetskog rata. Konzervativna se kritika može svesti na dva osnovna elementa. Prvi se sastoji u tome da su konzervativni kritičari krizu 90-ih godina vidjeli kao posljedicu lijenosti novih, “pozapadnjenih” generacija koje su izgubile poimanje vrijednosti tradicionalne japanske kulture. Ta kritika tvrdi da su nove generacije više individualistički orijentirane, da prije biraju vlastitu ugodu nego ukupnu sreću društva te lagodnost nego marljiv i naporan rad. Ova linija kritike imala je nevjerojatan utjecaj, do te mjere da se u Japanu počela pojavljivati *self-help* literatura s osnovnom temom “kako biti dobar i marljiv radnik”. Daljnji simptom jakog utjecaja kritike pokazuje karakterizacija *freetera* od strane Ministarstva rada u njihovom godišnjem izvješću iz 2000. godine. Naime, ministarstvo je izračunalo da u Japanu postoji oko 1,5 milijuna freetera i nazvalo



Kadar iz Japanske televizijske serije. Prijevod: “Ovaj *freeter*... namjerava kupiti kuću”



ih “sramotnom pojavom japanskog društva”.

Druga linija konzervativne kritike tvrdi da *freeteri* u suštini potkopavaju tradicionalnu japansku obitelj. Konzervativni kritičari napadali su navodno veliku sklonost *freetera* prema rizičnim, promiskuitetnim i nereproduktivnim seksualnim odnosima.%. Također su iskoristili pojavu koja je ostala poznata kao “parazitski samci”. Tu se radi o mladim ljudima koji se nakon školovanja ne osamostaljuju već ostaju živjeti sa svojim roditeljima i o njihov trošak. Konzervativna kritika i ovu je pojavu svalila na grbaču *freetera*, tvrdeći kako je to samo nastavak njihove društvene neodgovornosti.

Drugačija analiza

Iako su ove pozicije u diskusiji o *freeterima* imale jak utjecaj, treba također spomenuti kako u Japanu postoje analize koje stoje izvan ove *pro et contra* i supkulture matrice. Štoviše, lijeva pozicija u Japanu smatra kako diskusija o *freeterima* kao supkulturi posve promašuje uzroke i valjanu analizu pozicije *freetera*. Ukratko, ona ne smatra da su *freeteri* nastali kao posljedica nekakve povampirene nove generacije ili generacije koja je odjednom otkrila koncept “slobode”. Eksplozija freetera posljedica je nečega što bi se moglo nazvati *DeFlex* politikom japanskih vlada iz 80-ih godina, tj. deregulacije finansijskih tržišta i fleksibilizacije tržišta rada. U tom smislu *freeteri* nisu posljedica nekakvog voljnog čina, oni nisu supkultura. Gen Hirai nazvao ih je “novim postmodernim proletarijatom”, a Yutaka Nagahara “lako potrošnom rezervnom armijom rada”.

U dokumentarnom filmu Net Café Refugees Makoto Kawazoe iz Sindikata mladih radnika spominje kako je gotovo 38% Japanaca u statusu nesigurnih radnika. Ako pogledamo podatke japanskog Ministarstva rada i njihove posljednje bijele knjige o stanju radne snage u Japanu, onda je brojka za 2014. godinu glasila 36,7%, što je porast od oko 6 % naspram 2003. godine. Ovo je, zajedno s freeterima, jedna od jasnih posljedica *DeFlex* politike ●

SINDIKALNE NOVOSTI: POMORCI

Tatjana Božić

Zašto žena na brodu može biti samo sobarica?



Foto: Tatjana Božić

Sobarica sam na brodovima Jadrolinije, volim svoj posao, ali ne volim vidjeti nepravde koje on nosi sa sobom. Činjenica je da je pomorstvo muški svijet, a žene su u njemu još na marginama. Kao feministkinji koja radi u dominantno muškom okruženju neminovno mi se iznova nameće pitanje zašto žene na brodu rade isključivo na radnom mjestu „sobarice”? Na koji način poboljšati radna prava i položaj radnica na brodu? Je li moguće problematiziranjem ostvarenih prava i njihovih jasno vidljivih manjkavosti započeti raspravu o pokretanju „ženskog pitanja“ i mogućeg rada na drugim radnim mjestima u plovidbi?

Držim da trenutni položaj žena u pomorstvu ne predstavlja orodnjavanje spolno slijepog tržišta, već se radi o korištenju jeftine, kratkoročne i fleksibilne radne snage. Ženama koje plove u opisu rada stoji da trebaju održavati kuću i obitelj na okupu, živjeti u blagoslovu, radati djecu te ih odgajati, biti dotjerane, uredne, uspešne u svojoj karijeri, raditi puno za manje novca od svojih kolega. Tijekom mog radnog vijeka dogodile su se mnoge promjene na radnim mjestima i dodjeli radnih mjesta, ali žene su uvijek teže napredovale. Trenutačni sistem od žena očekuje besplatnu uslugu reprodukcije i održavanja radne snage, a nastavlja ih omalovažavati i iskorištavati i tvrditi kako za njih nema mjesta na brodu. Velika je prepreka u mijenjanju tog stava nedostatak solidarnosti među radnicama. Puno žena u kompaniji još uvijek nije pokazalo nimalo volje da pomognu svojim suradnicama da se izbore za bolja radna mjesta, a takvo je povezivanje, po meni, ključno. Ako do njega ne dođe, moguće je da će se nastaviti važeća podjela: pomorstvo ili kućanstvo –

muškarac želi brod, žena isključivo kućicu u cvijeću. S obzirom na to da je mnogo žena zaposleno u plovidbi, zar nije došlo vrijeme da tako općenite i nekritičke stavove promijenimo? Ne postoji konkretan razlog zašto žene ne bi mogle raditi na drugim radnim mjestima na brodu. U većini slučajeva, one su se pokazale puno spretnijima i snalažljivijima od svojih muških kolega, a na svim su testovima žene pokazale jednake rezultate. Glavna prepreka za napredovanje žena i zapošljavanje na drugim radnim mjestima na brodu jest strah kolega za vlastitu poziciju. Naravno, uvijek ima izuzetaka, i muškaraca i žena koji dižu svoj glas. U takvim oblicima zajedništva možemo pronaći načine za zaustavljanje rodne diskriminacije s kojom se danas susrećemo u pomorstvu. Zajedno trebamo poraditi na ukidanju svih oblika rodne diskriminacije u dodjeli radnih mjesta i u napredovanju, ali i na ukidanju diskriminacije između radnika s ugovorima na određeno i na neodređeno vrijeme. Potrebno je ojačati mrežu socijalnog osiguranja i prava te povećati plaće i druga materijalna prava kojima bi se osiguralo izjednačavanje razine prava između dvije skupine radnika, a pogotovo između muškaraca i žena na brodovima. Ploviti se mora, plovit ćemo još mnogo i, ako počnemo raditi zajedno, uplovit ćemo u bolja radna mjesta za žene. U mirno more, nadam se. Zato sam zahvalna da postoje sindikati, udruge i inicijative kroz koje možemo ostvariti prava i boriti se za položaj žene na brodu. Stoga pomorci, ujedinite se, plovimo zajedno, uvažavajmo jedni druge i borimo se zajedno za bolje radne uvjete svih pomoraca – žena i muškaraca ●

Bojana Manojlović

Sindikat pomoraca nastavlja borbu za bolje radne uvjete

Nakon što je u više navrata Uprava Jadrolinije pokazala da nema stvarnu namjeru riješiti cijeli niz problema koji muče pomorce i radnike na kopnu, 10. kolovoza je Gospodarsko-socijalnom vijeću podnesen zahtjev za pokretanje postupka mirenja. Kao razlozi navedeni su zaštita i promicanje gospodarsko-socijalnih interesa članova sindikata koji djeluju unutar Jadrolinije. Postupak mirenja rezultat je dugotrajnog nastojanja sindikata u Jadroliniji da se upravu poduzeća dovede za pregovarački stol.

Početkom 2015. došlo je do pozitivnog izjašnjanja članova SPH-a u Jadroliniji po pitanju sindikalnih akcija zbog odgadanja Uprave da pristupi kolektivnim pregovorima, ali i zbog ukidanja dužobalnih linija, reduciranja međunarodnih linija te odbijanja poslodavca da ugovore o radu radnika koji su u radnom odnosu preko 10 godina sklopi na neodređeno vrijeme. Iako je došlo do minimalnih pomaka u dijalogu s Upravom, konkretnog napretka nije bilo pa su se dva sindikata aktivna u Jadroliniji, Sindikat pomoraca Hrvatske i Nezavisni sindikat pomoraca putničkih brodova Hrvatske, povezala te napravila plan za zajedničke akcije. Za početak, 9. lipnja ispred zgrade Jadrolinije održan je mirni prosvjed na kojem se je okupilo 60-ak članova oba sindikata. Prosvjed je bio medijski popraćen, dobili smo potporu više sindikalnih središnjica, kao i običnih građana, putnika i korisnika usluga. Tom je prilikom podijeljeno 3500 dvojezičnih info-letaka u lukama, ispred brodova i agencija. Uprava je cijelo vrijeme isticala kako su njihova vrata otvorena za razgovore, na što je reagirao glavni tajnik SPH-a te je 29. lipnja održan zajednički sastanak gdje su još jednom ponovljeni zahtjevi sindikata.

Od svih prijedloga Uprava je pristala samo na povećanje pomorskog dodatka za 28 kuna dnevno svakom ukrcanom pomorcu. Ostale zahtjeve su odbili, nakon čega je GSV-u podnesen službeni zahtjev za mirenje. Razlozi za podnošenje zahtjeva su odbijanje poslodavca da pristupiti kolektivnim pregovorima radi sklapanja Kolektivnog ugovora za radnike na kopnu te odbijanje da se sklopi novi Nacionalni kolektivni ugovor za pomorce u hrvatskom linijskom obalnom prometu, zatim spor nastao oko uređenja rasporeda radnog vremena, sati odmora i visine satnice za plaće te opetovano kršenje Konvencije o radu pomoraca Međunarodne organizacije rada iz 2006. godine, u segmentu radnog vremena pomoraca.

Prvi postupak mirenja održan je 13. kolovoza, te su tada dodatno obrazloženi zahtjevi sindikata – ukidanje Protokola iz 1995., nastavak kolektivnih pregovora, početak kolektivnih pregovora za radnike na kopnu, korekcije plaća – te su dani Upravi Jadrolinije na očitovanje. Na drugom sastanku, 19. kolovoza, predstavnici Uprave Jadrolinije nisu odgovorili zadovoljavajućim prijedlozima već su ponudili izmjenu i dopunu Protokola iz 1995., što su sindikati ocijenili apsolutno nedopustivim jer se spomenutim protokolom krše prava pomoraca, cijeli niz konvencija i zakona, kao i kolektivni ugovor. Iako su paralelno nastavljani kolektivni pregovori za zaposlene pomorce te zaprimljena inicijativa za pokretanje kolektivnih pregovora za radnike na kopnu u jesen 2015., nakon takvog poteza Uprave postalo je jasno da je priča s mirenjem gotova te da su sve karte za mirno rješavanje problema zaposlenika Jadrolinije iskorištene. O daljnjim akcijama Sindikata pomoraca Hrvatske u skorij će budućnosti odlučiti članovi unutar njegove najveće podružnice u RH – Jadrolinije ●

RAD. ISSN 1849-6598

Adresa uredništva: Trg Kralja Petra Krešimira IV, 4,

10 000 Zagreb, Hrvatska

e-mail: rad.urednistvo@brid.coop

web: radnickaprava.org

nakladnik: Baza za radničku inicijativu i demokratizaciju

Za nakladnika: Marina Ivandić

Glavni urednik: Mario Kikaš

Izvršna urednica: Vedrana Bibić

Uredništvo: Igor Lasić, Iva Marčetić, Jelena Miloš,

Ana Vračar, Nikola Ptić,

Vanjski suradnici: Mašenjka Bačić, Ivan Blažević, Tatjana Božić,

Katerina Duda, Marko Ercegović, Ljubo Grgurević, Petra Ivšić,

Bojana Manojlović, Sana Perić, Toni Prug, Jasna Račić, Tea Vidović

Dizajn i prijelom: Iva Marčetić

Grafika *Zimmer Frei*: Marina Andrijašević

Lektura: Nikola Ptić

Tisak: Novi list

Tiskanje ovog broja omogućilo je: Ministarstvo kulture RH

Naklada: 2000

RAD

Toni Prug

POJMOVNIK: DEMOKRACIJA

Razvoj demokracije, zajedničkog odlučivanja što šireg broja pojedinaca na nekom teritoriju, direktno je ovisan o proizvodnji viškova, načinu njihove upotrebe i načinima proizvodnje. Demokracija se nije mogla sistematski razvijati dok su svi pojedinci morali sudjelovati u proizvodnji hrane. Ujedinjavanjem u radne zajednice, specijalizacijom te napretkom alata i znanja o proizvodnji počela je rasti produktivnost i počeo se proizvoditi višak – veća količina proizvoda nego što je zajednici u tom trenutku bila potrebna. Rastom proizvodnje i viškova javlja se potreba za formama novca kao jedinstvenim mjerilima koja olakšavaju razmjenu, akumulaciju i investicije. Raširenom pojavom viškova i novca oslobodilo se vrijeme da se dio ljudi posveti poslovima koji su bili produktivni za zajednicu u cjelini, te da se njihov rad vrednuje novcem, društvenom formom vrijednosti. Tako su stvoreni uvjeti za nastajanje prvih oblika današnjih državnih institucija i javnog sektora.

Dok se u samim počecima moglo govoriti o ovisnosti državnih institucija i javnog sektora o proizvodnim sektorima koji su prvi ostvarivali viškove, poput poljoprivrede, stočarstva i metalurgije, kako su društva napredovala, institucije i sektori, privatni i javni, postali su međuovisni. S obzirom na to da su danas u materijalno najrazvijenijim društvima viškovi rezultat međuovisnosti i zajedničkog djelovanja dominantne i međunarodno povezane kapitalističke proizvodnje, državnih institucija (vlade, parlamenti, sudovi, komisije), proizvodnje javnog sektora (zdravstvo, školstvo, skrb, infrastruktura, te dijelom energetika, transport, kultura i rekreacija), obiteljskih obrta, te gotovo nevidljivog kućanskog rada, pitanja vezana uz demokraciju moraju se razmatrati u okviru svih ovih elemenata zajedno.

U liberalnoj političkoj verziji demokracije zajedničko odlučivanje ograničeno je na stranačke izbore jednom u četiri ili pet godina. U vremenu između izbora, stanovništvo nema drugog formalnog utjecaja na odluke o zajedničkim pitanjima. Izuzetak su mogući povremeni referendum, čija izvedivost ovisi o zahtjevnim propisima koji diktiraju prikupljanje velikog broj potpisa, interpretacijama

sudova, te skupom, dugom i nesigurnom provedbom. Postavljanje takvih ograničenja posljedica je toga što se kapitalistička proizvodnja uzima kao jedini uzrok rasta bogatstva i tehnološkog napretka.

Ipak, povijest je pokazala da postoje i drugi modeli proizvodnje koji počivaju na drugačijim temeljima, ustanovljenim kroz radničku samoorganizaciju i političke borbe, poput zajedničkih oblika vlasništva, planiranog zadovoljavanja potreba i raspodjele prema kriterijima i jednakosti stanovništva. Takvi su modeli nosioci drugačije, egalitarne proizvodne logike, koja danas dolazi do izražaja u dijelovima javnog sektora. Individualno bogatstvo nekog potrošača igra drastično manju ulogu kod raspodjele proizvoda javnog sektora nego što li je slučaj u privatnom sektoru. Ova je razlika najvidljivija u javnom školstvu, zdravstvu i skrbi. Kapitalistička i egalitarna proizvodna i razvojna logika su, unatoč tome što su u velikoj mjeri međuovisne, istovremeno i u konstantnom sukobu.

Sve dok je na snazi dominacija kapitalističke proizvodnje i liberalnog shvaćanja demokracije većina pojedinaca ovisi o radu u privatnom ili javnom sektoru, jer im je plaća koju tamo primaju nužna za preživljavanje. No, s time se gubi nekoliko ključnih mogućnosti za demokratizaciju društva. Onemogućeno je suodlučivanje radnika i šire zajednice u privatnom i javnom sektoru, dok se o upotrebi stvorenog viška bogatstva i vremena odlučuje u uskim krugovima vođenima privatnim interesima. Takva situacija rezultat je dominantne liberalne političko-ekonomske perspektive, po kojoj produktivnost leži isključivo u kapitalističkoj proizvodnji, koju je stoga nužno zaštititi kao bi se nastavio rast materijalnog bogatstva. Liberalna demokracija tako služi kao štit za nastavak dominacije kapitalističke proizvodnje, limitiranje utjecaja drugih načina proizvodnje, te širenje distribucije proizvoda prema razini osobnog bogatstva.

Postavlja se pitanje: kako to da se kapitalističko-liberalni model, koji toliko ekstremno limitira demokratizaciju, uspješno nametnuo kao jedini oblik demokratskog i poželjnog društva? Jedan od

odgovora na ovo pitanje možemo naći u odabiru kriterija za definiranje blagostanja nekog društva, kao što su, na primjer, pridavanje izuzetno velike važnosti tehnološkom napretku i općoj razini proizvodnje (BDP). Iako se često prikazuje kako rast BDP-a i tehnološki napredak društva sa sobom automatski donose i viši stupanj demokratičnosti, to ne mora biti slučaj. Unatoč pojavljivanju tehnologija koje bi mogle omogućiti uključivanje šireg broja ljudi u procese odlučivanja, još od 1970-ih nejednakosti unutar najbogatijih kapitalističkih zemalja nastavljaju rasti. Dapače, prepreke demokratizaciji koje postavlja kapitalističko-liberalni model rasti u trenutku kada prihvodi većine stanovništva postaju sve nesigurniji – bogatiji i moćniji imaju sve više utjecaja, dok velika većina, sve više opterećena pukim preživljavanjem, ima sve manje energije, vremena i ambicije da uopće propituje demokraciju.

U antagonizmu između kapitalističke i egalitarne proizvodnje i razvoja leži jedna od centralnih kontradikcija materijalno naprednih društava. Mada se rast produktivnosti ostvaruje različitim aktivnostima i društvenih formama proizvodnje, to se zanemaruje. Tako se na cijeli javni sektor, pogotovo na primjerice zdravstvo ili školstvo, kapitalističkim očima gleda kao na trošak. Nove elemente jednakosti koji su nužni za temeljitu demokratizaciju, poput navedenih dijelova javnog sektora, nikada nisu izmišljale niti dobrovoljno uvodile kapitalističke države same. Osmislili su ih radnici i stanovnici kako bi unaprijedili vlastite uvjeta života, da bi ih onda političke organizacije kroz društvene borbe uvele kao opće društvene modele. Dok se takve prakse i ideje ne razviju i ne formaliziraju kao opći zahtjevi suočavamo se s velikim paradoksom liberalnog modela – u ime tobožnjeg napretka zatvaraju se oči nad potpunim nedostatkom demokracije u kapitalističkoj proizvodnji i ograničenom suodlučivanju stanovništva u javnom sektoru. Demokracija se tako shvaća kao mehanizam razvoja kapitalističke proizvodnje, umjesto kao uvođenje praksi koje radnicima i stanovništvu omogućavaju individualni razvoj i zajedničko odlučivanje o proizvodnji, raspodjeli, namjeni viškova i rastu produktivnosti ●

“Prvi red do mora”, odabir je kratkih tekstova splitske autorice Sane Perić objavljenih na njenom blogu rusulica.com.